

DIGITALES ARCHIV

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
ZBW – Leibniz Information Centre for Economics

Periodical Part

Norsk industri ... bunnen er nådd / Statistisk Sentralbyrå ; 2014

Provided in Cooperation with:

Statistics Norway, Oslo

Reference: Norsk industri ... bunnen er nådd / Statistisk Sentralbyrå ; 2014 (2015).

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/3001>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

<https://savearchive.zbw.eu/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence.

Lars Petter Berg

Norsk industri 2014

Lars Petter Berg

Norsk industri 2014

Hovedtrekk for fjoråret og noen lengre linjer

Rettet 23. juli 2015

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.
Publisert 14. juli 2015.
Rettet 23. juli 2015, side 3 og 14.

ISBN 978-82-537-9180-7 (trykt)
ISBN 978-82-537-9181-4 (elektronisk)
ISSN 0804-3221

Omslag: Siri E. Boquist
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	

Forord

Denne publikasjonens formål er å sammenstille statistikk om norsk industri, med hovedvekt på året 2014. Dette gjøres for å kunne gi et mest mulig oversiktlig bilde av tilstanden og den kortsiktige utviklingen i de ulike industrinæringene. Publikasjonen ble for første gang publisert i 2014 og inneholder nøkkeltall for industrien, med en klar hovedvekt på industriproduksjonen. I årets publikasjon har vi tatt med en omtale av FoU-aktiviteten i industrien som et spesialtema.

Publikasjonen er bygd opp gjennom bruk av tekst, tabeller og figurer med det formål å gi en tilgjengelig oversikt over de ulike industrinæringene. Vi har i tillegg inkludert statistikk fra Sverige, Danmark og euroområdet. Dette er gjort for å kunne se på tilstanden i norsk industri i forhold til de andre skandinaviske landene, og til de europeiske landene som inngår i eurosone generelt.

Tallmaterialet som ligger til grunn for rapporten er i all hovedsak offentlig tilgjengelig på Statistisk sentralbyrås hjemmesider.

Statistisk sentralbyrå, 29. juni 2015

Torbjørn Hægeland

Sammendrag

Norsk industri opplevde i 2014 en produksjonsvekst på 3,3 prosent sammenlignet med 2013. I perioden 2009 til 2014 har det vært vekst i industrien. Siden 2005 har produksjonen i industrien økt med om lag 23 prosent, men med en betydelig nedgang fra 2008 til 2009 på grunn av finanskrisen.

Det var produksjonsvekst i 8 av 15 industrinæringer i 2014 sammenlignet med 2013. Særlig var veksten høy innenfor maskinindustrien, der produksjonen økte med om lag 10 prosent. Også virksomheter innenfor bygging av skip og oljeplattformer, dataindustri og elektrisk utstyrsindustri og maskinreparasjon og -installasjon bidro til industriens totale produksjonsvekst.

Til tross for oppgang i en rekke næringer ble den totale produksjonsveksten til en viss grad motvirket av produksjonsnedgang i andre næringer. Gummi, plast og mineralsk industri mv. hadde størst nedgang fra 2013 til 2014, med 4,4 prosent. Papir- og papirvareindustrien og møbelindustri og annen industri reduserte produksjonen med henholdsvis 3,5 og 3,4 prosent, mens trykking og grafisk industri hadde et produksjonsfall på 2,5 prosent.

Ser vi på produksjonsutviklingen i Norge sammenlignet med Sverige og Danmark, har Norge og Danmark etter 2008 hatt produksjonsvekst frem til i dag, mens Sverige har hatt en jevn produksjonsnedgang siden 2011. Sammenligner vi Norge med landene i eurosonen, ser vi en produksjonsnedgang fra 2011 til begynnelsen av 2013 i eurosonen, før det tar seg litt opp frem til 2014. I samme periode har Norge produksjonsvekst. Norsk industriproduksjon ble i tillegg mindre negativt påvirket av finanskrisen, mye grunnet et generelt høyt aktivitetsnivå i norsk olje- og gasssektor.

Andre indikatorer viser i hovedsak liten endring i industrien i 2014 sammenlignet med 2013. Sysselsettingen og total omsetning var om lag uendret, mens investeringene økte med 7 prosent.¹

¹ Sysselsettingstall er hentet fra kvartalsvis nasjonalregnskap (<http://www.ssb.no/knr>) og investeringstall er hentet fra kvartalsvis investeringsstatistikk (<http://www.ssb.no/kis>).

Abstract

Production in Norwegian manufacturing increased by 3.3 per cent in 2014 compared to 2013. From 2009 to 2014 there has been growth in manufacturing. Since 2005, production in Norwegian manufacturing has increased by about 23 per cent, but with a significant decline in parts of 2008 and 2009 due to the financial crisis.

Manufacturers in 8 of the 15 manufacturing industries experienced a growth in production in 2014 compared to 2013. The growth was particularly large in machinery and equipment, where production increased by 10 per cent. Also, production growth among manufacturing companies in ships, boats and oil platforms, computer and electrical equipment and repair and installation of machinery, contributed to the industry's total production growth.

Despite production growth in a number of industries, total output growth was to a certain extent offset by production declines in other industries. Growth in rubber, plastic and mineral production plummeted by 4.4 per cent in 2014 compared to 2013. Paper and paper products, together with furniture and manufacturing n.e.c., saw a decrease in production by 3.7 and 3.4 per cent respectively. In addition, production declined by 2.5 per cent among manufacturers in printing and reproduction.

When we compare production in Norwegian manufacturing with Sweden and Denmark, Norway and Denmark had production growth since 2008 until today, while Sweden has experienced a steady decline in production since 2011. When we compare Norway with the countries in the Eurozone, we see a decline in production from 2011 until the end of 2013 in the Eurozone, before picking up slightly until 2014. Norway has production growth in the same period. Production in Norwegian manufacturing was also less adversely affected by the financial crisis, mainly due to a generally high level of activity in the Norwegian oil and gas industry.

Other indicators mainly show little change in manufacturing in 2014 compared to 2013. Employment and total turnover for Norwegian manufacturing was more or less the same, while investments increased by 7 per cent.¹

¹ Employment figures are extracted from quarterly national accounts (<http://www.ssb.no/en/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/knr>) and investment figures are extracted from quarterly investment statistics (<http://www.ssb.no/en/energi-og-industri/statistikker/kis>).

Innhold

1.	Produksjon i norsk industri	9
2.	Produksjonen i de ulike næringene hver for seg	13
3.	Produksjon i norsk industri, euroområdet og Skandinavia	23
4.	Andre indikatorer	27
5.	Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien	33
6.	Forskning og utviklingsaktivitet i norsk industri	37
	Referanser	41
	Figur- og tabellregister.....	43

1. Produksjon i norsk industri¹

Tabell 1.1. **Oversikt over utviklingen i industrien. 2014**

Industri	Produksjon	Investering	Sysselsetting	Omsetning
Næringsmiddel-, drikkevarer- og tobaksindustri	+	+	~	+
Tekstil-, beklednings- og lærvarerindustri	~	-	+	+
Trelast- og trevarerindustri	~	-	~	+
Papir- og papirvarerindustri	-	-	-	-
Trykking og grafisk industri	-	~	-	-
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	~	+	~	-
Gummi, plast og mineralisk industri mv.	-	+	~	~
Metallindustri	+	+	-	+
Metallvarerindustri	+	+	~	-
Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri	+	+	~	~
Maskinindustri	+	-	+	+
Bygging av skip og oljeplattformer	+	-	+	+
Annen verkstedsindustri	+	-	+	+
Maskinreparasjon og -installasjon	+	+	+	-
Møbelindustri og annen industri	-	-	-	-
Oppgang (+)	8	7	5	7
Nedgang (-)	4	7	4	6
Uendret ¹ (~)	3	1	6	2

¹ En prosentvis endring på mindre enn +/- 2 prosent omtales som uendret.

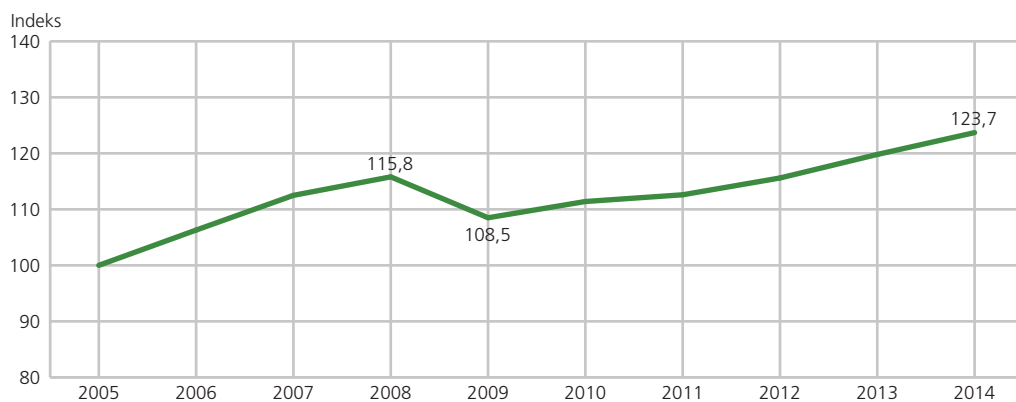
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I dette avsnittet presenteres en enkel oversikt over utviklingen i norsk industri. Fokuset vil i all hovedsak være på utviklingen i norsk industriproduksjon, målt ved produksjonsindeksen (PII).

Produksjonsindeksen: Viser produksjonsvolumet i industrien, og formålet med indeksen er å måle månedsvise utvikling i verdiskaping. Verdiskaping i produksjonsindeksen er uttrykt som bearbejdsverdi til faktorerpriser, forklart som bruttoproduksjon minus vareinnsats eksklusive subsidier og avgifter.

I praksis er det krevende å observere faktisk verdiskaping på månedsbasis. Derfor brukes bedriftenes produksjon i fysiske kvanta eller utførte timeverk som indikator. Det forutsettes dermed at det er et stabilt forhold mellom produksjonen og vareinnsatsen over et år.

¹ Takk til Lise Dalen McMahon, Jan Henrik Wang, Frank Foyen, Ståle Mæland, Anna Korlyuk og Nils Arne Rye Krøtø for gjennomlesninger og nyttige innspill.

Figur 1.1. **Produksjonsindeks for industrien. 2005-2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norsk industri opplevde i 2014 en samlet produksjonsvekst på 3,3 prosent i forhold til 2013, ifølge kalenderjusterte tall fra produksjonsindeksen – en økning i indeksen fra 119,8 til 123,7. Dette er litt lavere enn økningen fra 2012 til 2013, da verdiskapingen økte med 3,6 prosent.

Produksjonen i industrien ble påvirket av de realøkonomiske ettervirkningene som kom i kjølvannet av finanskrisen, noe som ga utslag i produksjonsindeksen som vist i figur 1.1. Aktivitetsnivået i industrien som helhet har siden finanskrisen steget jevnt frem til 2014. Man kan særlig trekke frem to næringer som store bidragsyttere til denne veksten: Bygging av skip og olje-plattformer og maskinindustrien. Siden

2008 har det vært en vekst i produksjonsvolum på henholdsvis 41 og 59 prosent for disse to næringene. Siden i fjor har de økt produksjonen med henholdsvis 6 og 10 prosent. Mye av oppgangen de seneste årene kan forklares med økt investeringsaktivitet i olje- og gassvirksomhet, blant annet som følge av utbygging og oppgraderinger av felt i drift.² I den andre enden av skalaen registrerte gummi, plast og mineralsk industri mv. og papir- og papirvareindustrien størst tilbakegang fra 2013 til 2014, med et fall på henholdsvis 4,4 og 3,5 prosent.

Svak utvikling i etterspørselen fra eksportmarkedet de siste to årene har sammen med et forholdsvis høyt kostnadsnivå bidratt til beskjeden vekst i tradisjonell eksportrettet industri (ØA 1/2014: 15). Som det fremkommer av figur 1.2 har dette satt sitt preg på industrinæringer som er svært konkurranseutsatt, som for eksempel papir- og papirvareindustrien. Mye av nedgangen skyldes gjeldskrisen i Europa, og flere land har gjennomført finanspolitiske innstramninger og opplevd

Kalenderjustert indeks/serie: At man justerer for virkedager og bevegelige helligdager, som for eksempel påske og pinse som faller forskjellig hvert år. Dette gjøres for å kunne sammenligne 12-månedersendringens underliggende konjunkturutvikling når vi ser bort fra endringer som stammer fra kalenderbestemte effekter (f. eks. lav aktivitet grunnet ferie). Vi bruker også kalenderjusterte tall når vi skal se på årsendring. Årsaken er at antall virkedager kan variere fra år til år, i tillegg til at skuddår vil ha innvirkning på årsgjennomsnittet.

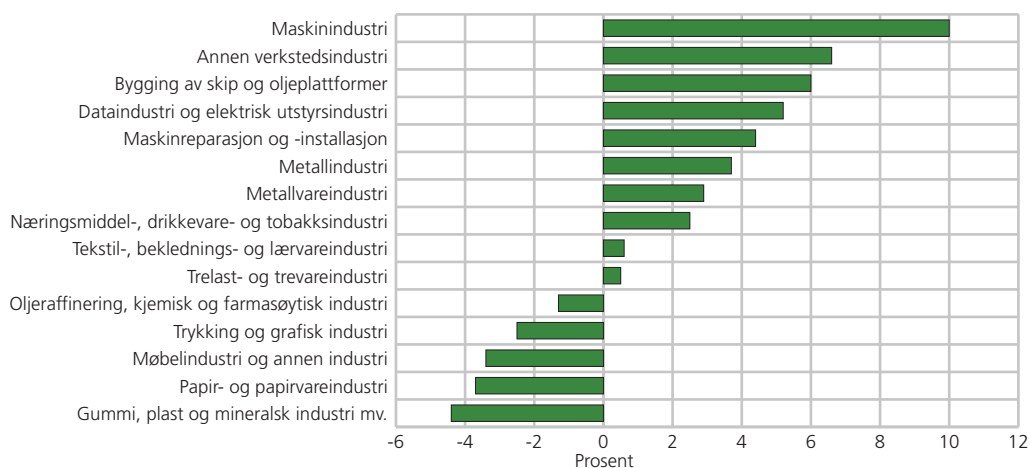
² Se også SSBs statistikk over oljeinvesteringene: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/statistikker/oljeinv/>

en høy og vedvarende arbeidsledighet. I kombinasjon med en forholdsvis sterk euro har dette bidratt til den svake utviklingen i Europa (St. meld. nr. 39 2014: 143).

Oljeprisfallet den siste tiden reduserer etterspørselen fra olje- og gassnæringen etter varer og tjenester fra norske leverandørindustrier, det vil si fra produsenter av investeringsvarer. Fremover forventes

det en noe avtagende vekst i de delene av industrien som hovedsakelig er rettet mot petroleumsvirksomheten da petroleumsinvesteringene ser ut til å bli noe lavere etter mange år med høy vekst. I tillegg forventes det en økt eksportvekst for industrien som helhet, grunnet en forholdsvis svak krone og en forventet positiv utvikling i internasjonal økonomi.

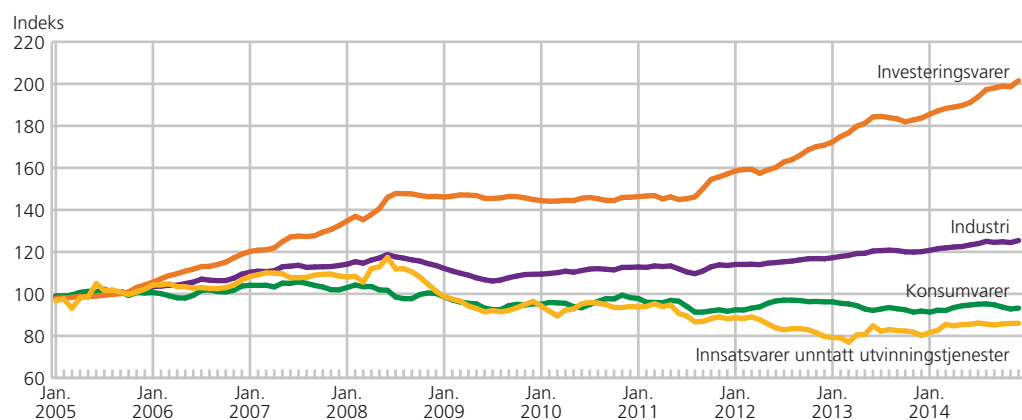
Figur 1.2. Prosentvis endring i produksjonsindeksen. 2013-2014

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2. Produksjonen i de ulike industrinæringene

Figur 2.1. **Produksjonsutvikling innenfor de ulike varekategoriene. Januar 2005-december 2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

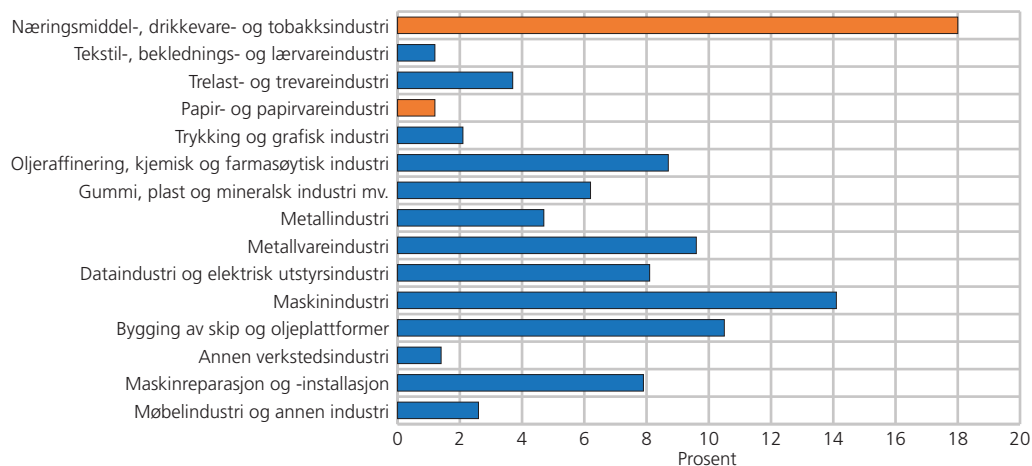
Det faller naturlig å skille produksjon av varer inn i ulike kategorier, basert på sluttanvendelsen av produktene den enkelte produsent lager. De ulike kategoriene vi anvender til en slik beskrivelse er investeringsvarer, innsatsvarer og konsumvarer, basert på Eurostats klassifisering etter varetyper (Main Industrial Groupings).¹ For eksempel vil en produsent av primæraluminium bli klassifisert som produsent av innsatsvarer da produsentens produkt vil inngå i produk-

sjon av andre videreforedledede produkter som inneholder aluminium.

Industri som næringshovedområde er delt inn i en rekke ulike næringer. Innenfor disse næringene har det de seneste årene vært store bransjeforsekjeller når det

¹ Varetypen *energivarer* omtales ikke i denne rapporten. Av industrinæringene er det kun oljeraffinering som inngår i denne varetypen.

Main Industrial Groupings (MIGs): Eurostats klassifisering av industrinæringene etter varetyper. Inndelingen plasserer de ulike næringene i industrien i ulike kategorier basert på sluttanvendelsen av produktene den enkelte produsent produserer. De ulike varetypene er investeringsvarer, innsatsvarer, konsumvarer (varige og ikke-varige) og energivarer.

Figur 2.2. **Vekter i prosent av industrien. 2014**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjelder produksjonsaktivitet; noen har hatt jevn vekst mens andre, særlig tradisjonelle eksportrettede industrinæringene, har opplevd nedgang.² Når vi forsøker å måle det relative forholdet mellom næringene på aggregert nivå i produksjonsindeksen, vekter vi næringene avhengig av hvor betydningsfull hver av dem er for total industriproduksjon. En stor næring som næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien vektet derfor høyere enn en liten næring som papir- og papirvareindustrien, som vist i figur 2.2. Dette betyr at en prosentvis endring i næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien vil slå kraftigere ut for industrien samlet sett enn en lik prosentvis endring i papir- og papirvareindustrien.

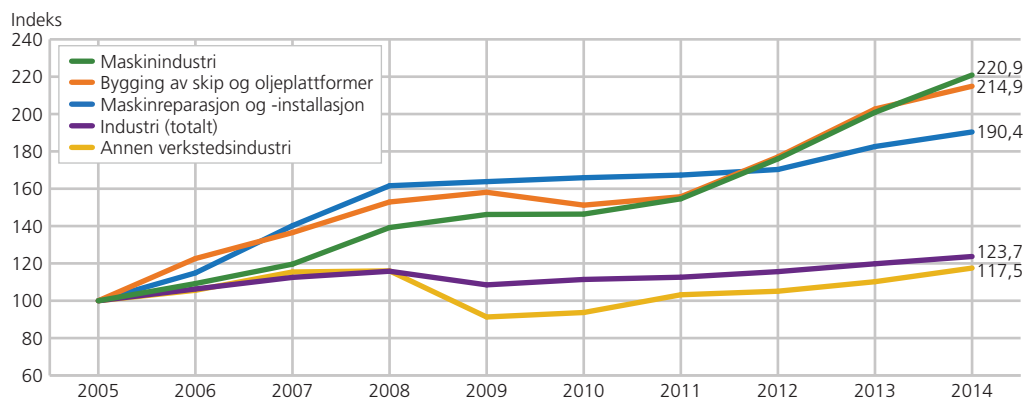
Vekting: I vektingen av næringene i produksjonsindeksen benyttes bearbeidingsverdi til faktorpriser fra årlig industristatistikk som fremskrives med tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap. Ut fra vektene kan man se betydningen de ulike næringene har, og har hatt, i norsk industri.

2.1. Investeringsvarer

Investeringsvarer er kapitalvarer som for eksempel skip og oljeplattformer. Typiske produsenter av investeringsvarer er maskinindustrien, bygging av skip og oljeplattformer og de som driver med maskinreparasjon og -installasjon. I dagligtalen refereres disse gjerne som leverandørnæringene, på grunn av leveranser til olje- og gassnæringen. Tradisjonelt sett har produsenter av investeringsvarer vært lite utsatt for konkurranse fra utenlandske produsenter. Grunnen til dette er at de ofte produserer spesialtilpassede produkter som ikke uten videre kan byttes ut med produkter fra andre produsenter. Eksempler på slike produkter er offshorereinstallasjoner med avansert teknologi og spesialiserte skip og maskiner.

Som det fremgår av figur 2.3 har produsentene av investeringsvarer hatt en jevn vekst i produksjonen de seneste årene, og ble kun i mindre grad påvirket av finanskrisen. Kalenderjusterte tall viser at maskinindustrien økte produksjonen med 10 prosent fra 2013 til 2014. I et lengre

² Se også egen artikkel «Bransjevisse forskjeller i industrien»: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/bransjevisse-forskjeller-i-industrien>.

Figur 2.3. **Produksjon av investeringsvarer. 2005-2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

perspektiv fra 2005 til 2014 har samme næring økt produksjonen med om lag 120 prosent. Næringen bygging av skip og oljeplattformer hadde tilsvarende økning: Fra 2005 til 2014 har de økt produksjonen med 113 prosent. Særegent for disse to næringene er at de leverer produkter til blant annet olje- og gasssektoren. Mye av oppgangen kan derfor tilskrives de høye oljeprisene de seneste årene og at flere eldre felt har vært gjenstand for større oppgraderinger, som har ført til en kraftig vekst i oljeinvesteringene.

Råoljeprisen har imidlertid falt kraftig gjennom høsten 2014 og inn i 2015. Økt produksjon hos produsenter av investeringsvarer den siste tiden har etterlatt et inntrykk av norsk industri som «todelt»: Der bedrifter i oljeklyngen lenge har opplevd jevn vekst og økt produksjon opplever øvrig industri på sin side svakere vekst. I 2014 hadde de aller fleste etterspørselskomponenter i norsk økonomi stort sett lav eller moderat vekst. Unntaket var nettopp investeringene i olje- og gassvirksomhet som i perioden 2010 til 2014 økte med i overkant av 68 prosent. Fra 2013 til 2014 har investeringsveksten avtatt noe og

flatet ut, og det er ventet et fall i oljeinvesteringene i 2015.³

Bygging av skip og oljeplattformer

Bygging av skip og oljeplattformer omfatter blant annet bygging, innrednings- og installasjonsarbeid av fartøyer, oljeplattformer og moduler, samt bygging av fritidsbåter. Denne næringen registrerte en oppgang på 6 prosent fra 2013 til 2014 i produksjonsindeksen. Dette er riktignok mindre enn økningen fra 2012 til 2013, da produksjonen økte med 14,6 prosent. Sett i et lengre perspektiv har denne næringen hatt en jevn og sterk vekst. Siden 2005 har produksjonen økt med 113 prosent, kun avbrutt av en liten nedgang fra 2009 til 2010 da produksjonen falt med 4,4 prosent. Den sterke produksjonsøkningen børses i lys av veksten i investeringene innenfor olje- og gassutvinning i Norge, men også økt etterspørsel i eksportmarkedet.⁴

³ Se også SSBs statistikk over oljeinvesteringene: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/statistikker/oljeinv>

⁴ Se SSBs statistikk over omsetning i olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning: <http://www.ssb.no/ogibkoms>

Maskinindustri

Maskinindustrien omfatter produksjon av maskiner og utstyr til generell bruk, som for eksempel motorer og turbiner, komponenter til hydraulisk og pneumatisk utstyr og andre spesialmaskiner. I 2014 hadde maskinindustrien den høyeste prosentvise oppgangen i produksjonen av alle industrinæringene, med 10 prosent. I likhet med produsenter av skip og oljeplattformer er maskinindustrien produsent av såkalte *investeringsvarer*. Produsentene i denne næringen opererer i et internasjonalt marked og er utsatt for konkurranse fra utlandet. Produktene de produserer er i hovedsak spesialiserte offshoreprodukter der hvert produkt er unikt og produseres på bakgrunn av anbudskonkurranser blant annet fra oljeselskapene. For eksempel kommer i underkant av 50 prosent av omsetningen til maskinindustrien fra eksport, og de har høye markedsandeler på enkelte spesialiserte produkter som subsealøsninger. Sett i et lengre perspektiv har også maskinindustrien hatt betydelig oppgang: Fra 2005 til 2014 opplevde de en vekst i produksjonen på drøyt 120 prosent.

Maskinreparasjon og -installasjon

Næringen maskinreparasjon og -installasjon utfører aktivitet knyttet til reparasjon av maskiner, reparasjon og vedlikehold av borerigger og skip, samt installasjon av industrimaskiner og utstyr. Produksjonen i denne næringen økte med 4,5 prosent fra 2013 til 2014. Næringen har hatt en jevn vekst i produksjonen siden 2005, 88,6 prosent. I likhet med de to foregående næringene er maskinreparasjon og -installasjon nært tilknyttet petroleumsnæringen, og produksjonen påvirkes derfor av investeringene som gjøres på norsk sokkel. Næringen gjennomfører blant annet klassifisering og vedlikehold av borerigger ved landanlegg, og er således påvirket av letevirksomheten etter olje og gass.

Annen verkstedsindustri

Annen verkstedsindustri omfatter produksjon av motorvogner, karosserier og tilhengere samt tilhørende deler og utstyr. Næringen omfatter også produksjon av materiell til jernbane, luftfartøyer og lignende utstyr. Annen verkstedsindustri hadde nest høyest produksjonsvekst i industrien etter maskinindustrien med en produksjonsoppgang på 6,6 prosent i 2014 sammenlignet med 2013. De fortsetter dermed den positive utviklingen de har hatt de seneste årene. Næringen ble hardt rammet av finanskrisens påvirkning på europeisk etterspørsel. Flere av produsentene i næringen leverer deler til europeisk bilindustri, og de merket sviktende etterspørsel etter sine produkter. Fra 2008 til 2009 falt produksjonen med over 20 prosent. Siden bunnnoteringen i 2009 og frem til 2014 har produksjonsvolumet økt med om lag 29 prosent, blant annet fordi den internasjonale etterspørselen etter bildeler har tatt seg godt opp igjen etter produksjonsfallet som kom i kjølvannet av finanskrisen.

2.2. Innsatsvarer (uten utvinningstjenester)⁵

I tillegg til investeringsvarer har vi det som kalles *innsatsvarer*. Dette er varer som brukes i produksjonen av andre varer. Typiske produsenter av innsatsvarer er trelast- og trevareindustri, papir- og papirvareindustri, kjemisk råvareindustri, gummi- og plastindustri, mineralproduktindustri og metallindustri. Produsenter av innsatsvarer omtales ofte som tradisjonell eksportrettet industri, da mesteparten av omsetningen kommer fra eksport og de

⁵ I tillegg dekker innsatsvarer næringen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass. Denne næringen inngår ikke i næringshovedområdet for industri, og i omtalen av industrielle innsatsvarer ser vi bort fra bidraget fra denne næringen.

konkurrerer med produsenter fra andre land på det internasjonale markedet.

Trelast- og trevareindustri

Trelast- og trevareindustrien omfatter saging, høvling og impregnering av tre og produksjon av varer av tre, kork, strå og flettematerialer. Produksjonsvolumet i trelast- og trevareindustrien var om lag uendret fra 2013 til 2014, med en marginal oppgang på 0,6 prosent. Siden 2005 har trelast- og trevareindustrien redusert produksjonen med 21,1 prosent. Næringen er delvis knyttet til papir- og papirvareindustrien ved at enkelte biprodukter, som for eksempel flis, går til papir- og papirvareindustrien. Lavere produksjon i papir- og papirvareindustrien skaper mindre etterspørsel, noe som direkte berører produsenter av trevarer og trelast.

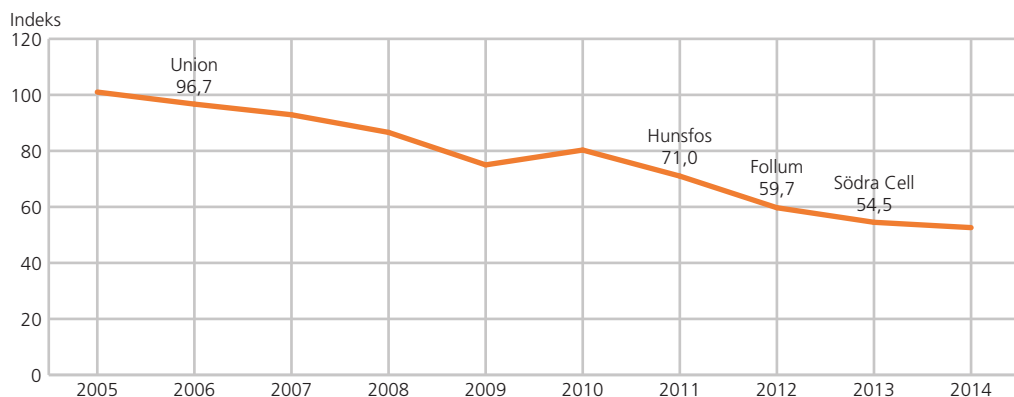
Papir- og papirvareindustri

Papir- og papirvareindustrien omfatter produksjon av papirmasse, papir og papp og produksjon av varer av papir og papp. Fra 2013 til 2014 sank produksjonen i papir- og papirvareindustrien med 3,5 prosent. Det var kun gummi, plast og mineralisk industri mv. som hadde større nedgang fra 2013 til 2014 med 4,4 pro-

sent. Nedgangen i 2014 er riktignok mer enn halvert i forhold til nedgangen i 2013 da produksjonsvolumet sank med 8,7 prosent. Fra 2011 til 2012 sank produksjonen med så mye som 15,9 prosent. Papir- og papirindustrien har hatt en jevn produksjonsnedgang fra 2005 til 2014, kun avbrutt av en liten oppgang i 2010.

Store deler av produksjonen til papir- og papirvareindustrien er rettet mot utlandet, noe som gjør industrien svært konkurranseutsatt. Etterspørsel etter papir har gått kraftig ned i Europa de seneste årene, både som et resultat av finanskrisen og lav økonomisk vekst, og fordi konsumenter i økende grad benytter seg av elektroniske medier. Overproduksjon har dermed ført til fallende priser. Som en følge av dette har flere bedrifter lagt ned produksjonen eller redusert produksjonskapasiteten kraftig (St. meld. nr. 39 2014: 182). Siden 2005 har en rekke større norske virksomheter innenfor denne næringen lagt ned all produksjon. Som det fremkommer av figur 2.4 la papirfabrikken Norske Skog Union i Skien ned all produksjon i 2006. Deretter fulgte en rekke større nedleggelser. I 2011 stengte Hunsfos fabrikk i Vest-Agder dørene, og året etter la Norske

Figur 2.4. **Produksjonsindeks for papir- og papirvareindustrien. 2005-2014. Større nedleggelser innenfor papir- og papirvareindustrien er vist i figuren**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Skog Follum på Ringerike ned all produksjon. I 2013 kom den foreløpige siste store nedleggelsen, da sulfatcellulosefabrikken Södra Cell Tofte valgte å stanse all produksjon. Den nedadgående produksjonen kan derfor ses i sammenheng med dette.⁶

Metallindustri

Metallindustrien omfatter blant annet aktiviteter i forbindelse med utsmelting og/eller raffinering av jernholdige og ikke-jernholdige metaller av malm, råjern eller skrot. I tillegg inngår produksjon av metallegeringer og superlegeringer ved å tilsette andre kjemiske elementer i rene metaller. Produksjonsvolumet i metallindustrien økte med 3,5 prosent fra 2013 til 2014 etter å ha falt med 4,4 prosent fra 2012 til 2013. Den største nedgangen kom i 2009, som en følge av lav internasjonal etterspørsel i kjølvannet av finanskrisen, da produksjonen sank med drøyt 21 prosent i forhold til 2008. I likhet med papir- og papirvareindustrien er metallindustrien svært konkurranseutsatt. Produksjonsmengden i næringen avhenger i stor grad av utenlandsk etterspørsel. Produksjonen tok seg imidlertid kraftig opp i 2010 med en økning på om lag 16 prosent. Fra 2010 til 2013 falt produksjonen med 15,7 prosent, men dette fallet bør ses på som en naturlig korreksjon etter forholdsvis høye produksjonsnivåer i 2009 og 2010. Oppgangen i 2014 kan først og fremst tilskrives produksjonen av ikke-jernholdige metaller.

I tillegg har det vært en positiv prisutvikling i metallindustrien fra 2013 til 2014, da prisene har steget med rundt 9 pro-

sent.⁷ Fra 2012 til 2013 var det et prisfall på om lag 5 prosent. En av hovedforklaringene bak prisveksten skyldtes økte priser på aluminium og nikkel. Den økte aluminiumsprisen kan i stor grad forklares med at bilprodusenter i stadig større grad etterspør lette metaller, fordi lette kjøretøy er mer miljøvennlige enn tyngre kjøretøy da de slipper ut mindre klimagasser som f. eks CO₂. I takt med generelt skjerpende miljøkrav, har denne trenden bare blitt forsterket. En annen årsak til de høye aluminiumsprisene er den norske kronens svekkelse mot amerikanske dollar. Metaller handles i amerikanske dollar på verdensmarkedet. Når kronen svekkes og prisen i dollar forblir uendret, vil norske produsenter sitte igjen med mer når de veksler det de har tjent om til norske kroner.

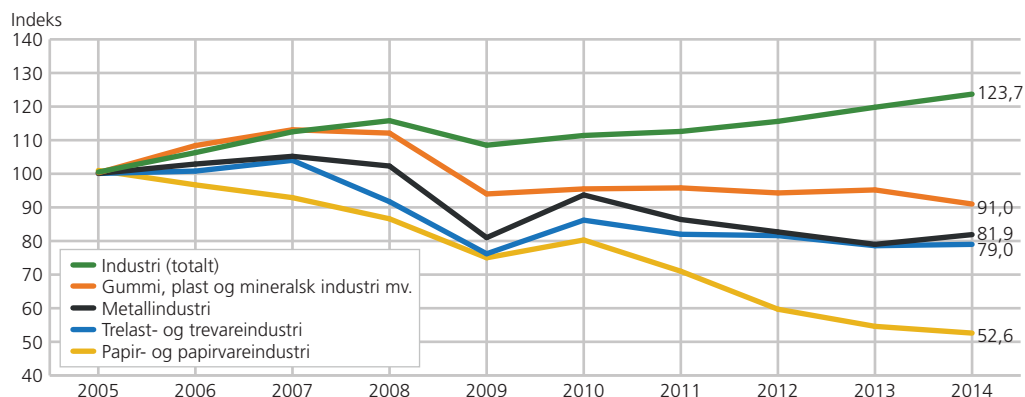
Oljeprisfallet på slutten av 2014, sammen med det påfølgende fallet i kronekursen, har gitt næringen økt optimisme med tanke på fremtidig konkurranseevne.

Gummi, plast og mineralsk industri mv.

Gummi, plast og mineralsk industri mv. omfatter produksjon av gummi- og plastprodukter, samt produksjon som vedrører stoff av mineralsk opprinnelse, som for eksempel glass og glassvarer. Denne næringen hadde den største produksjonsnedgangen av alle industrinæringene fra 2013 til 2014, med 4,4 prosent. Gummi, plast og mineralsk industri mv. har hatt en forholdsvis stabil produksjonsutvikling de seneste årene, med unntak av i 2014 og i 2009 da produksjonen sank med 16 prosent sammenlignet med 2008. Noe av nedgangen i 2009 kan tilskrives at de blant annet leverer produkter til bygg- og

⁶ Se også «Bransjevisse forskjeller i industrien»: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/bransjevisse-forskjeller-i-industrien>.

⁷ Se også produsentprisindeks for olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning: <http://www.ssb.no/ppi>

Figur 2.5. **Produksjon av innsatsvarer. 2005-2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

anleggsvirksomhet som også hadde en nedgang etter finanskrisen.

2.3. Konsumvarer

I tillegg til investeringsvarer og innsatsvarer har vi *konsumvarer*. Konsumvarer er produkter som konsumeres, og man skiller mellom *ikke-varige* konsumvarer og *varige* konsumvarer. *Ikke-varige* konsumvarer er varer som for eksempel mat og drikke, og en typisk produsent av ikke-varige konsumvarer er næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien. Møbelindustrien på sin side er produsent av *varige* konsumvarer. Den største produsentgruppen innenfor konsumvarer er næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien.

Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri

Næringsmiddelindustrien utgjør absolutt størsteparten av næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien, og omfatter blant annet bearbeiding av produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske til matvarer, fôr og drikkevarer til henholdsvis men-

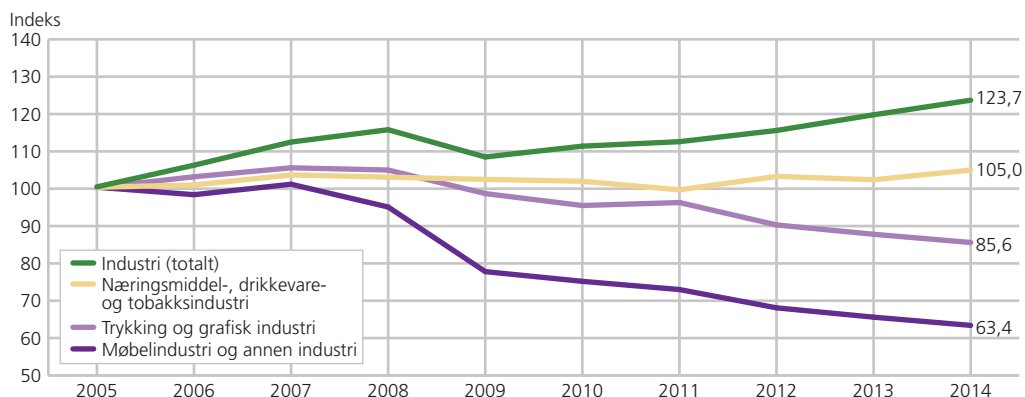
nesker og dyr og halvfabrikata som ikke direkte kan knyttes til matvarer.⁸

Produksjonen i næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien gikk opp 2,5 prosent i 2014 sammenlignet med 2013, og har de seneste årene ligget på et stabilt produksjonsnivå: Siden 2005 har de økt produksjonen med om lag 5 prosent. Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien produserer i all hovedsak for hjemmemarkedet, noe som gjør at de møter mindre konkurranse fra utlandet enn andre mer eksportrettede industrinæring.⁹ Deler av næringsmiddelindustrien, som slakt og bearbeiding av oppdrettsfisk, er riktignok mer eksportrettet.

Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien sysselsetter i overkant av 20

⁸ I praksis inngår ikke tobakksindustri i næringsaggregatet «næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri» lenger, ettersom siste rest av tobakksproduksjonen i Norge ble lagt ned i 2008.

⁹ Selv om det i stor grad produseres for hjemmemarkedet foregår det noe merkevarebasert eksport innenfor landbruksbasert næringsmiddelindustri. I tillegg går utviklingen i retning av økt internasjonal konkurranse, blant annet på grunn av økt import av landbruksvarer over tid (St. meld. nr. 39 2014: 25).

Figur 2.6. **Produksjon av konsumvarer. 2005-2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent av all industrisysseletting, og er fordelt på om lag 2 500 virksomheter. Dette gjør næringsgruppen til Norges største industrinæring målt etter sysselsetting, og den utgjør også en viktig del av matverdikjeden. Mye av grunnen til stabiliteten skyldes at næringsmiddelindustrien i stor grad er en skjermet sektor; blant annet bidrar importvernet til stabil produksjon, spesielt for den delen av industrien som er landbruksbasert. Dette gjelder for eksempel produsenter av kjøtt, melk, poteter og korn. I tillegg til dette er etterspørselen etter matvarer nokså stabil. Dette medfører at næringsmiddelindustrien er vesentlig mindre konjunkturavhengig enn mye av den øvrige industrien.

Møbelindustri og annen industri

Norsk møbelindustri omfatter produksjon av møbler og tilhørende produkter av alle slags materialer unntatt stein, betong og keramikk. Annen industriproduksjon omfatter produksjon av en rekke varer som ikke er dekket i andre deler av standarden, som for eksempel produksjon av gull- og sølvvarer, produksjon av sportsartikler og produksjon av medisinsk utstyr. Møbelindustrien har tradisjonelt hatt en sterk posisjon i Norge, men har de seneste årene opplevd en kraftig produksjonsnedgang

i likhet med annen tradisjonell fastlandsindustri. Møbelindustri og annen industri var sammen med papir- og papirvarerindustrien og gummi, plast og mineralisk industri mv. den næringen med størst prosentvis nedgang i produksjonsvolum i 2014 sammenlignet med 2013 (-3,4 prosent). Det er flere grunner til at møbelindustrien har hatt jevn produksjonsnedgang de seneste årene: Høy kronekurs, høye lønninger, finanskrisen og lavere etterspørsel både på hjemme- og eksportmarkedet har gått hardt ut over næringen, og siden 2005 har produksjonen falt med om lag 37 prosent. Flere av produsentene har også flyttet produksjonen av møbler til utlandet.

Trykking og grafisk industri

Trykking og grafisk industri omfatter blant annet trykking av produkter som aviser, bøker og tidsskrifter, samt hjelpeaktiviteter som er en integrert del av trykkerivirksomheten, som for eksempel bokbinding og produksjon av trykkplater.¹⁰ Produksjonen innenfor trykking og grafisk industri falt med 2,5 prosent i 2014

¹⁰ Trykking og grafisk industri dekker ikke forlagsvirksomhet. Dette grupperes under næringshovedområde J - Informasjon og kommunikasjon.

sammenlignet med 2013. Siden indeksens toppnotering på 105,6 i 2007 har nedgangen i produksjonen vært jevn og i 2014 var produksjonsindeksen på 85,6. Dette er en nedgang på om lag 20 prosentpoeng på 7 år. De som driver med trykking og grafisk industri møter også stadig større konkurranse fra andre land med lavere produksjonskostnader, som tillater dem å ha lavere priser på sine produkter. Stadig færre leser papiraviser og en presset papiravisbransje med fallende opplag skaper store utfordringer for avistrykkeriene i dag (Jordfald og Bråten 2014).

2.4. Blandede varetyper

Hittil har vi delt inn de ulike næringene som produsenter av henholdsvis investeringsvarer, innsatsvarer og konsumvarer. Noen næringer er vanskeligere å kategorisere, da ulike delnæringer innenfor samme næring produserer ulike varetyper. Et eksempel på dette er metallvareindustrien. De produserer både innsatsvarer som metallkonstruksjoner, overflatebehandling og bearbeiding av metaller og investeringsvarer som våpen og ammunisjon. Slike næringer defineres derfor som *blandede varetyper*.

Tekstil-, beklednings- og lærvare-industri

Tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien omfatter blant annet produksjon av tekstiler, tauverk og fiskegarn samt produksjon av klær, lær og lærvarer. Deler av næringsaggregatet klassifiseres som innsatsvarer, mens andre deler som konsumvarer. Produksjonen i tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien var om lag uendret i 2014 sammenlignet med 2013. Ser man på utviklingen i et lengre perspektiv derimot, har det vært en betydelig nedgang: Siden 2005 har produksjonen falt med 37 prosent. Næringsgruppen møter i dag stor konkurranse fra lavkostland og produksjon av blant annet klær og skotøy er i all

hovedsak erstattet av import (se Skoglund 2008: 73-84). For denne type arbeidskraftintensive næringer er det relativt lønnsomt å flytte produksjonen til land der arbeidskraften er billigere enn i Norge. Særlig for tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien har mye av produksjonen blitt flyttet til utlandet. Dette har bidratt til produksjonsnedgang og næringsgruppen har i dag svært liten betydning for industrien samlet sett i Norge.

Dataindustri og elektrisk utstyrs-industri

Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri omfatter blant annet produksjon av datamaskiner, kommunikasjonsutstyr og lignende elektroniske produkter. I tillegg dekker næringsgruppen produksjon av elektrisk utstyr, herunder også kabler. Næringen fortsetter å ha produksjonsvekst også i 2014, da produksjonen økte med 5,3 prosent. Fra 2012 til 2013 økte produksjonen med 6,6 prosent. I et lengre perspektiv, fra 2005 og frem til i dag, har næringen økt produksjonen med 38,5 prosent. Virksomheter innenfor næringsgruppen produserer blant annet elektriske og elektroniske kabler og ledninger som særlig anvendes i to markeder: Petroleumssektoren og kraftsektoren. Disse to sektorene har hatt høye investeringer de seneste årene, og produksjonsveksten i dataindustri og elektrisk utstyrsindustri bør derfor ses i sammenheng med dette. Deler av produksjonsveksten kan også knyttes til en jevn økning i produksjonen hos produsenter av måle-, kontroll- og navigasjonsinstrumenter som i stor grad leverer varer til offshorerelatert virksomhet.

Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri

Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri omfatter blant annet produksjon av raffinerte petroleumsprodukter, industrigasser og andre organiske og uorga-

niske kjemiske råvarer, samt produksjon av farmasøytiske råvarer og preparater.

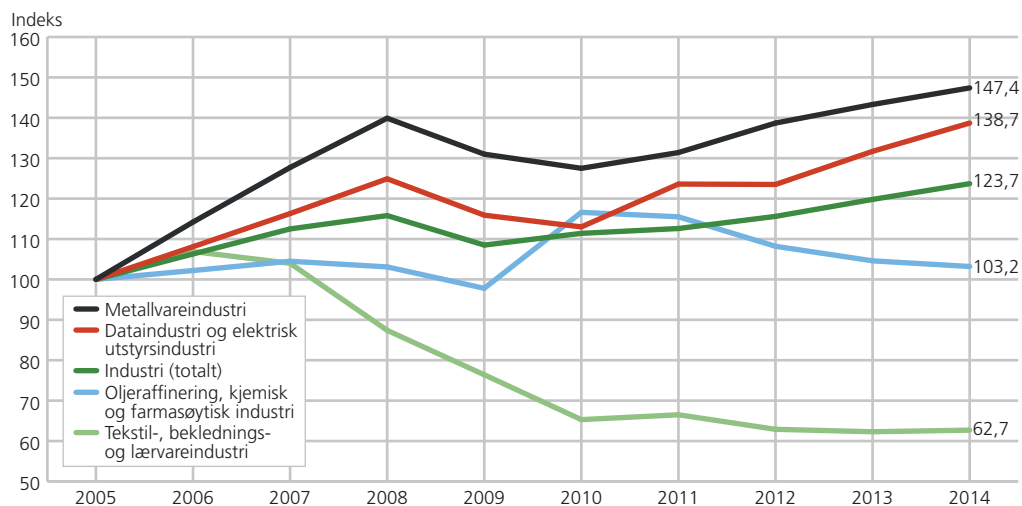
Produksjonen innenfor denne næringsgruppen var om lag uendret i 2014, kun med en liten nedgang på 1,3 prosent sammenlignet med 2013. 2010 var et særlig godt år for oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, da produksjonsvolumet økte med 19 prosent i forhold til 2009. Mye av oppgangen skyldtes spesielt høy produksjon av kjemiske råvarer, og da særlig oppsvinget i norsk solcelleindustri som varte frem til 2010-2011. Grunnet sterk konkurranse fra utlandet ble store deler av denne produksjonen lagt ned eller flyttet til utlandet, noe som har vært en medvirkende årsak til nedgangen siden 2011 innenfor kjemiske råvarer.

Metallvareindustri

Metallvareindustrien omfatter blant annet overflatebehandling og bearbeiding av metaller, produksjon av metallkonstruksjoner og produksjon av våpen og ammunisjon.

Metallvareindustrien økte produksjonen med om lag 3 prosent i 2014 sammenlignet med 2013. I perioden 2005-2014 har produksjonen økt med i overkant av 46 prosent. Som nevnt produserer metallvareindustrien både investeringsvarer, som våpen og ammunisjon, og innsatsvarer som overflatebehandlede og bearbejdede metallvareprodukter. Disse delnæringene har hatt høy produksjonsvekst de seneste årene, og til sammen utgjør de en stor del av metallvareindustrien. Dette forklarer mye av den totale produksjonsveksten i næringen.

Figur 2.7. **Produksjon av blandede varetyper. 2005-2014 (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3. Produksjon i norsk industri, euroområdet og Skandinavia

Finanskrisens etterdønninger og den påfølgende gjeldskrisen i Europa i 2011 påvirket produksjonen i industrien i euroområdet og de skandinaviske landene på ulik måte. Euroområdet, sammen med Sverige og Danmark, registrerte kraftige produksjonsfall, mens fallet ikke ble like sterkt i Norge. I dette avsnittet presenteres produksjonsaktiviteten i norsk industri sammenlignet med euroområdet og Sverige og Danmark.

Sammenligning med euroområdet

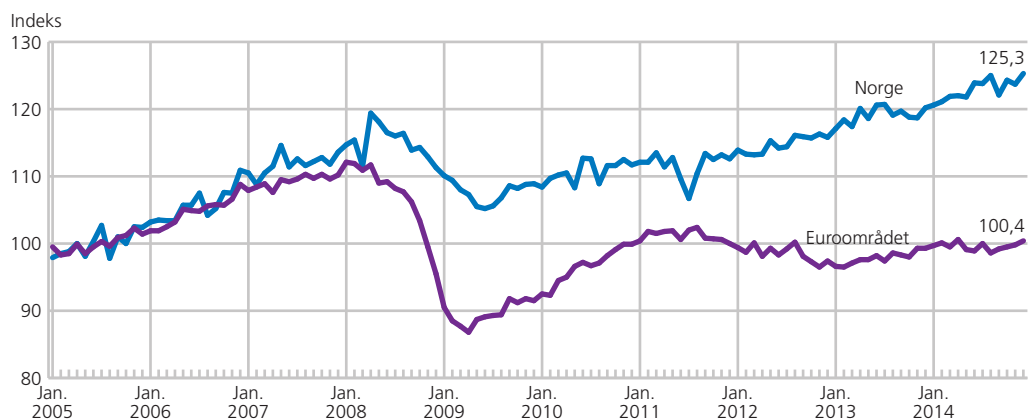
Sammenligner vi norsk industris konjunkturutvikling med industriens konjunkturutvikling i euroområdet de siste

Euroområdet: De 19 landene som inngår i den økonomiske og monetære union (ØMU), som har euro som valuta.

Sesongjustering: At man fjerner sesongeffekter (i tillegg til kalenderkorrigeringen) fra opprinnelig tidsserie.

På grunn av bevegelige helligdager og ferieavvikling i juli og desember varierer intensiteten i produksjonen gjennom året. Dette vanskeliggjør en direkte sammenligning fra en måned til den neste. For å justere for dette sesongjusterer man tidsserien, slik at man kan analysere den underliggende aktivitetsutviklingen som sier noe om konjunkturforløpet fra måned til måned.

Figur 3.1. Industriproduksjon i Norge og euroområdet. Januar 2005-december 2014. Sesongjusterte tall (2005=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8 årene, har Norge hatt en vesentlig bedre utvikling. Norsk industriproduksjon var 28 prosent høyere i desember 2014 enn i januar 2005 ifølge sesongjusterte tall, mens den i euroområdet var om lag på samme nivå. Samtidig ser vi at deler av konjunkturutviklingen viser likhetstrekk. Mye av grunnen til periodevis lik utvikling er at norske og europeiske eksportrettede næringer eksporterer varer til det samme markedet. I tillegg eksporterer Norge varer som brukes som innsatsvarer i annen europeisk produksjon. Lav europeisk produksjon og lav etterspørsel etter europeiske sluttprodukter fører da til mindre etterspørsel etter norske innsatsvarer. En generell svak internasjonal etterspørsel etter industriprodukter vil derfor slå ut i begge områder.¹ I tillegg ser vi i figur 3.1 at norsk industriproduksjon ble mindre negativt påvirket i etterkant av finanskrisen enn industriproduksjonen i euroområdet samlet sett. Dette skyldes i all hovedsak et generelt høyt aktivitetsnivå i norsk olje- og gassektor som har skapt stor etterspørsel av investeringsvarer. Produsenter av investeringsvarer, som for eksempel maskinindustrien og bygging av skip og oljeplattformer, utgjør en stor del av produksjonsindeksen. Den økte produksjonen hos produsenter av investeringsvarer har på den måten motvirket produksjonsnedgangen hos de tradisjonelt eksportrettede næringene, som papir- og papirvareindustrien og metallindustrien. Av figuren ser vi også at euroområdet hadde en ny nedgangskonjunktur fra rundt juni 2011 til utgangen av 2012. Denne nedgangen skyldes en generelt svak utvikling som en følge av gjeldskrisen i Europa.

¹ Se «Bransjevisse forskjeller i industrien»: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/bransjevisse-forskjeller-i-industrien>

Sammenligning med Sverige og Danmark

Produksjonsutviklingen i Norge sammenlignet med henholdsvis Sverige og Danmark, viser forholdsvis store ulikheter i konjunkturutviklingen fra 2005 til 2014. Alle tre landene hadde produksjonsvekst frem til 2007, men ettervirkningene av finanskrisen ga imidlertid langt større tilbakeslag i Sverige og Danmark enn i Norge. Av de tre skandinaviske landene ble svensk industriproduksjon hardest rammet av finanskrisen i 2008. Dette gikk særlig ut over bilindustrien og trelast- og trevareindustrien. Bilindustrien anses å være en god indikator på konjunkturtrenden: I oppgangstider er man villige til å låne penger og investere i bil og andre kjøretøy, mens man i nedgangstider unngår slike investeringer (Lööv 2014).

Finanskrisen hadde også stor negativ effekt på dansk industriproduksjon. Fra

I Sverige er det petroleums- og kullvareindustrien som har hatt størst prosentvis økning i produksjon i 2014 sammenlignet med 2013, med 15 prosent. Mineralproduktindustrien følger deretter med en produksjonsoppgang på 5 prosent siden 2013.

Produksjon innenfor kjemisk og farmasøytisk industri utgjorde 14 prosent av industriens totale produksjon i 2014. Produksjon innenfor maskinindustrien og motorkjøretøyindustrien utgjorde på sin side om lag 13 og 12 prosent av industriens totale produksjon i 2014 (Statistiska centralbyrå 2015).

I Danmark er maskinindustrien den største industrinæringen, målt som andel produksjon av total industriproduksjon i 2014. 18 prosent av all industriproduksjon kom fra maskinindustrien. Produksjonen innenfor farmasøytisk industri stod for 16 prosent av all industriproduksjon, mens næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien stod for 15 prosent av all industriproduksjon i Danmark i 2014.

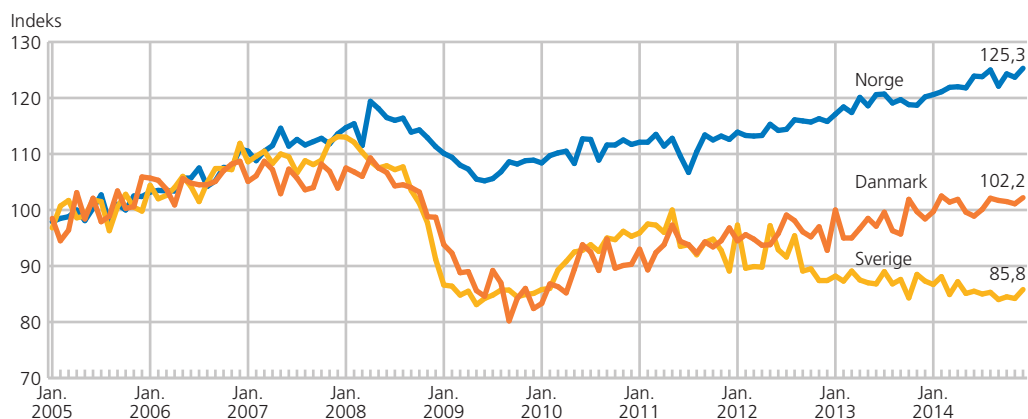
utgangen av 2008 til utgangen av 2009 falt total industriproduksjon med om lag 20 prosent (Danmarks Statistik 2014: 6). De næringene som ble hardest rammet var transportmiddelindustrien, tre-, papir- og trykkeriindustrien og tekstil- og lærvareindustrien.

Hvorfor klarte norsk industriproduksjon seg såpass bra? Mye av grunnen skyldes som tidligere omtalt høy aktivitet for industrinæringer i Norge som leverer til olje- og gasssektoren. Etter tilbakeslaget i 2008 har alle tre landene stort sett hatt en jevn og positiv produksjonsutvikling frem

til rundt 2011, men etter 2011 fortsatte produksjonen å stige i både Norge og Danmark, mens Sverige opplevde et nytt tilbakeslag.

Som det fremkommer av figur 3.2 er Norge det skandinaviske landet som kom seg best etter finanskrisen hva gjelder industriproduksjon, ettersom produksjonsnivået allerede i 2013 oversteg nivået før finanskrisen. Danmark er på vei til å komme opp til samme produksjonsnivå, mens Sverige i desember 2014 lå om lag 24 prosent under nivået i desember 2007.

Figur 3.2. Industriproduksjon i Norge, Sverige og Danmark. 2005-2014. Sesongjusterte tall (2005=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4. Andre indikatorer

For å belyse tilstanden til norsk industri i 2014 har vi også valgt å se nærmere på noen av de andre indikatorene som produseres for dette næringshovedområdet. I tillegg til å vise utviklingen i norsk industriproduksjon, vil vi derfor i dette avsnittet kort presentere hvordan utviklingen har vært ved tre andre sentrale indikatorer: Omsetning, sysselsetting og investeringer.

Omsetning

Norske industrivirksomheter omsetter varer både på hjemmemarkedet og på det internasjonale markedet. I 2014 var den totale omsetningen i industrien på 830 milliarder kroner. Det er om lag på samme nivå som i 2013, kun 0,5 prosent høyere. Det er særlig tre næringer som bidrar positivt til endring i omsetningen fra 2013 til 2014. Det er maskinindustrien (8,2 prosent), næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien (2,6 prosent) og bygging av skip og oljeplattformer (6,4 prosent). Til sammen økte disse omsetningen med 17 milliarder kroner fra 2013 til 2014. Grunnen til at total omsetning i industrien i 2014 ikke endret seg mer enn 0,5 prosent, er fordi omsetningsveksten i de tre nevnte næringene i stor grad ble

dempet av omsetningsfallet i næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri. Her falt omsetningen med 8,4 prosent i 2014, noe som tilsvarer om lag 12 milliarder kroner.

Ser vi kun på prosentvis endring i omsetning, har tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien høyest økning i omsetning fra 2013 til 2014 med 8,4 prosent. Denne næringen er imidlertid såpass liten at en forholdsvis høy prosentvis økning fra ett år til et annet vil ha lite å si for industriens totale omsetning. I 2014 utgjør omsetningen innenfor næringsgruppen kun 1 prosent av industriens totale omsetning.

Som det fremkommer av figur 4.1 dempes omsetningsveksten på eksportmarkedet av et fall i omsetningen på hjemmemarkedet. Det er særlig næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien, metallindustrien og maskinindustrien som drar omsetningsveksten på eksportmarkedet. På den annen side skyldes mye av nedgangen på hjemmemarkedet et kraftig omsetningsfall blant virksomheter innenfor oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri. Fra 2013 til 2014 falt hjemmemarkedsomsetningen innenfor næringen med hele 37 prosent, tilsvarende om lag 12,5 milliarder kroner. Negative omsetningstall for hjemmemarkedet i 2014 for papir- og papirvareindustrien og metallvareindu-

Totalomsetning: Omfatter sum avgiftspliktig og avgiftsfri salgsinntekter av varer og tjenester, ekskl. merverdiavgift.

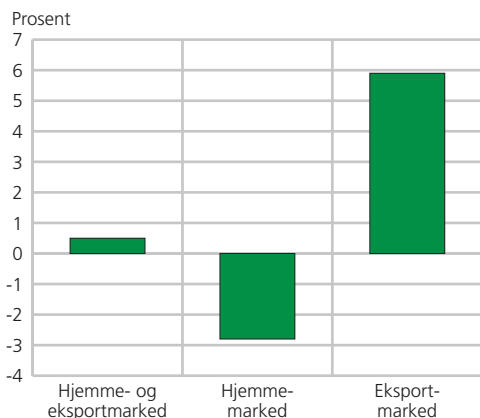
strien bidro også til den totale nedgangen på hjemmemarkedet.

Frem til 2008 var det en forholdsvis lik positiv utvikling i industriens omsetning til hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Fra 2008 til 2009 var det et kraftig fall i omsetningen til eksportmarkedet, men har fra 2009 til 2014 økt med 17,6 prosent. Omsetningen til hjemmemarkedet begynte også å avta rundt 2008, men nådde ikke sitt laveste nivå før i 2011. Fra 2011 til 2013 tok omsetningen seg kraftig opp, før

den igjen opplevde et lite fall i perioden 2013-2014.

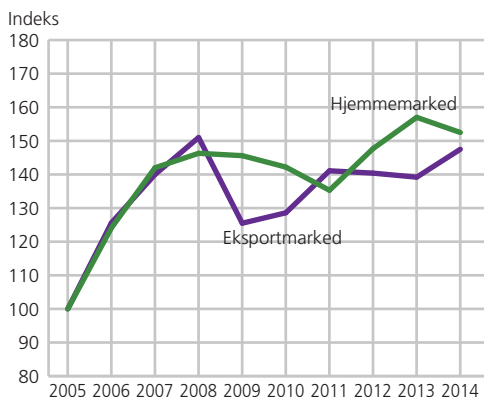
Som vi ser av figur 4.2 er omsetningen på hjemmemarkedet tilbake på samme, og enda høyere nivå, enn før finanskrisen. Tross omsetningsvekst til eksportmarkedet etter finanskrisen, er denne enda ikke helt tilbake på samme nivå som før finanskrisen. Dette kan blant annet tilskrives et forholdsvis høyt norsk kostnadsnivå som svekker konkurranseevnen til norske eksportvirksomheter, samt svake internasjonale konjunkturer (ØA 1/2014: 24).

Figur 4.1. Omsetning i industrien på hjemmemarked, eksportmarked og totalt. 2013-2014

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2. Omsetning i industrien på hjemmemarked og eksportmarked. 2005-2014

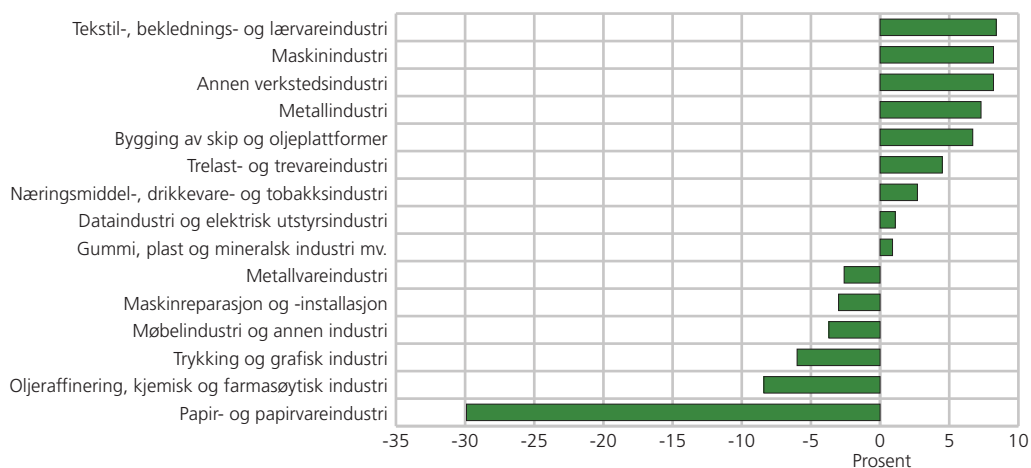
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien omsatte mest av alle industri-næringer i 2014. De omsatte for om lag 202 milliarder kroner. Dette tilsvarer nesten en fjerdedel av den totale omsetningen i industrien i 2014. Til tross for en forholdsvis kraftig omsetningsnedgang, som tidligere beskrevet, hadde oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri nest høyest omsetning i 2014 med om lag 132 milliarder kroner. Disse to næringsgruppene har også tradisjonelt sett høyest omsetning i industrien.

Papir- og papirvareindustrien skilte seg klart ut som den industrinæringen med høyest prosentvis nedgang i omsetning fra 2013 til 2014. Det siste året har omsetningen falt med om lag 30 prosent. Dette tilsvarer rundt 4,3 milliarder kroner. Kun oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri hadde større nedgang i absolutte tall. Lavt produksjonsvolum, reduserte markedspriser og lavere omsetning på hjemmemarkedet er faktorer som særlig påvirker en næring som papir- og papirvareindustrien i negativ retning.¹

¹ Se også «Omsetning i olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning, desember 2013»: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/statistikker/ogibkoms/maaned/2014-02-07>.

Figur 4.3. Omsetning i de ulike næringene. Prosentvis endring, 2013-2014

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Syssetling

I 1946 utgjorde industriens sysselsetting 20 prosent av total sysselsetting i Norge. I 2014 er bildet annerledes: Sysselsettingen i industrien utgjorde kun litt i overkant av 9 prosent av den totale sysselsettingen.² Det er flere grunner til dette: Økt globalisering, som fører til større gjensidig avhengighet og økt handel mellom land, sammen med mer effektive kommunikasjonsformer, har ført til at mye av det som tidligere var norsk industriproduksjon har blitt erstattet av importerte varer og tjenester. Dette gjelder særlig industriprodukter som klær, skotøy og forbrukerelektronikk som kan produseres rimeligere i andre land grunnet lavere timelønnskostnader enn her hjemme (Skog-

lund 2008: 77). Samtidig har teknologisk utvikling de seneste årene ført til at man har mindre behov for arbeidskraft for å produsere samme produksjonsvolum som før, noe man blant annet har sett eksempler på i næringsmiddelindustrien de seneste årene, der økt effektivisering og automatisering har gått på bekostning av ufaglært arbeidskraft (se også Berg og Krøtø 2015).

Til tross for at finansuroen rammet både produksjon og sysselsetting i industrien, har sysselsettingsutviklingen innenfor tradisjonell industri over tid blitt fanget opp av økt aktivitet i petroleumssektoren.³ Det er derfor naturlig å se utviklingen i petroleumsaktiviteten og tradisjonell industri i sammenheng (St. meld. nr. 39: 21).

Sysselsettingen i industrien har holdt seg mer eller mindre uendret i 2014 sammenlignet med fjoråret 2013, og gikk opp med 0,6 prosent. Siden 2005 har sysselsettingen i industrien økt med 3,7 prosent. Næringer som maskinreparasjon og -installasjon og

Syssettsatte: Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsaktivitet og omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangs militær- eller sivil-arbeidstjeneste, og personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv.

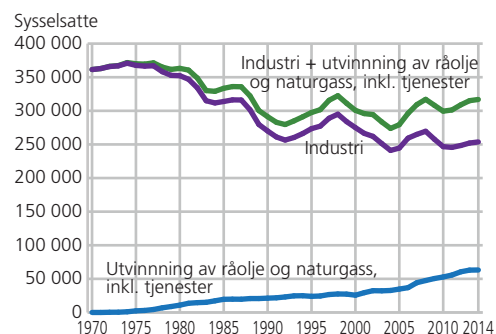
² Alle sysselsettingstall i dette avsnittet er hentet fra årlig og kvartalsvis nasjonalregnskap: <http://www.ssb.no/nr/> og <http://www.ssb.no/krn/>. Tallene for 2013 og 2014 er foreløpige tall.

³ Sysselsettingstall til figuren er hentet fra årlig nasjonalregnskap. Tall for 2013 og 2014 er foreløpige tall.

metallvareindustrien har særlig bidratt til den totale sysselsettingsveksten, mens tradisjonelt eksportrettede næringer som papir- og papirvareindustrien og møbelindustrien har bidratt til å dempe den totale sysselsettingsveksten.

Innenfor de ulike industrinæringene er det forholdsvis store variasjoner i antall sysselsatte og i endring i sysselsetting. Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien er Norges største industrinæring i 2014 med i overkant av 54 000 sysselsatte. Siden 2005 har næringen utgjort om lag 20 prosent av alle sysselsatte i norsk industri.

Figur 4.4. **Sysselsetting i industri, olje- og gasssektoren og totalt for industri og olje- og gasssektoren. 1970-2014**

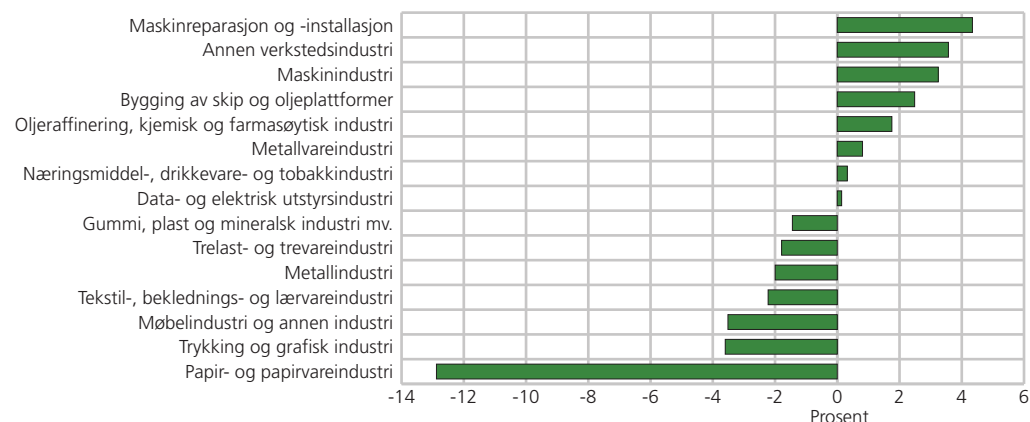

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Som det fremkommer av tabell 4.1 var det maskinreparasjon og -installasjon og annen verkstedsindustri som hadde størst prosentvis oppgang i sysselsetting i 2014 sammenlignet med 2013.

I den andre enden av skalaen finner vi papir- og papirvareindustrien som opplevde en sysselsettingsnedgang på om lag 13 prosent i 2014 sammenlignet med 2013 og hele 62,2 prosent nedgang siden 2005. Trykking og grafisk industri fortsetter også den negative sysselsettingsutviklingen og registrerte en nedgang på 3,6 prosent siden i fjor og om lag 30 prosent siden 2005. Trykking og grafisk industri hadde sin storhetstid i etterkrigsårene med sysselsettingsvekst, men de senere årene har man sett en betydelig negativ trend, blant annet på grunn av endringer knyttet til innføring av nye og IKT-baserte produksjonsprosesser (Skoglund 2008: 82). Møbelindustri og annen industri hadde også sysselsettingsnedgang siden i fjor: Sysselsettingen falt med 3,5 prosent siden 2013 og siden 2005 er sysselsettingen redusert med om lag 33 prosent. Særlig har utflytting av produksjon til utlandet og sterk etterspørselsnedgang både på hjemme- og eksportmarkedet bidratt sterkt til dette.

Figur 4.5. **Sysselsetting i industrien fordelt på næring. Prosentvis endring. 2013-2014**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1. Sysselsetting i industrien fordelt på næringer. 2005-2014

	2005	...	2013	2014	2013-2014	2005-2014
	Antall personer			Prosentvis endring		
Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri	49 450	...	54 175	54 350	0,3	9,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	5 400	...	4 500	4 400	-2,2	-18,5
Trelast- og trevareindustri	15 225	...	13 975	13 725	-1,8	-9,9
Papir- og papirvareindustri	7 600	...	3 300	2 875	-12,9	-62,2
Trykking og grafisk industri	8 600	...	6 250	6 025	-3,6	-29,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	16 575	...	12 825	13 050	1,8	-21,3
Gummi, plast og mineralisk industri mv.	15 250	...	15 600	15 375	-1,4	0,8
Metallindustri	12 700	...	10 025	9 825	-2,0	-22,6
Metallvareindustri	20 000	...	27 750	27 975	0,8	39,9
Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri	18 050	...	17 825	17 850	0,1	-1,1
Maskinindustri	18 875	...	24 650	25 450	3,2	34,8
Bygging av skip og oljeplattformer	26 375	...	27 150	27 825	2,5	5,5
Annen verkstedsindustri	5 275	...	4 200	4 350	3,6	-17,5
Maskinreparasjon og -installasjon	11 800	...	20 725	21 625	4,3	83,3
Møbelindustri og annen industri	13 450	...	9 250	8 925	-3,5	-33,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I likhet med i fjor hadde også tekstil- og bekledningsindustrien sysselsettingsnedgang i 2014. Siden krigen har det vært en jevn nedgang i sysselsettingen i tekstil- og bekledningsindustrien, fra om lag 57 000 sysselsatte i 1946 til 4 400 i 2014.⁴ Den negative utviklingen skyldes i all hovedsak økt konkurranse fra lavkostland.

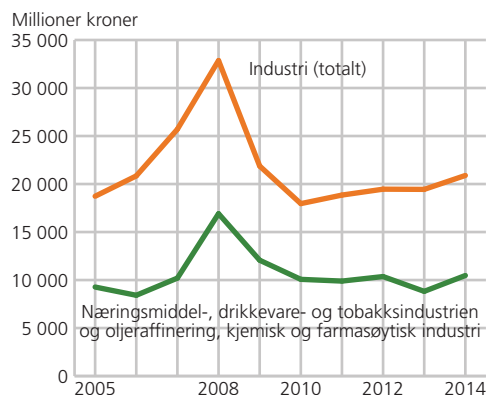
Investeringer

Når det gjelder utførte investeringer totalt i industrien var disse på om lag 21 milliarder kroner i 2014, en oppgang på 7 prosent siden 2013. 7 av 15 næringer registrerte en økning i utførte investeringer i 2014 sammenlignet med 2013. Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien stod for om lag halvparten av alle investeringene i industrien i 2014 (se figur 4.6). Disse to næringene hadde også størst absolutt oppgang fra 2013 til 2014, med henholdsvis 526 millioner og 1,1 milliarder kroner.

⁴ Det var riktignok en liten vekst i de første etterkrigsårene og forholdsvis stabil sysselsetting i perioden 1958–1963 og i perioden 1990–1998 (Skoglund 2008: 82).

Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien økte investeringene med hele 21 prosent i 2014 sammenlignet med 2013. Innenfor næringsmiddelindustrien var det særlig et høyt investeringsnivå innenfor produksjon av fôrvarer, fisk og fiskevarer samt kjøtt og kjøttvarer som bidro til veksten. Strukturelle endringer, i form av en gradvis overgang til færre, større og mer mekaniserte produksjons-

Figur 4.6. Investeringer i industri totalt, næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien og oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri. 2005-2014

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

anlegg innenfor næringsmiddelindustrien i perioden 2008 til 2014, har medvirket til å opprettholde et høyt investeringsnivå i denne næringen (se også Berg og Krøtø 2015). Høyest prosentvis oppgang derimot hadde metallvareindustrien, på 43 prosent i forhold til 2013. Det tilsvarer en økning på 377 millioner kroner. Mye av denne veksten kan knyttes til kapasitetsutvidelse og tiltak for å oppnå kostnadseffektivisering.

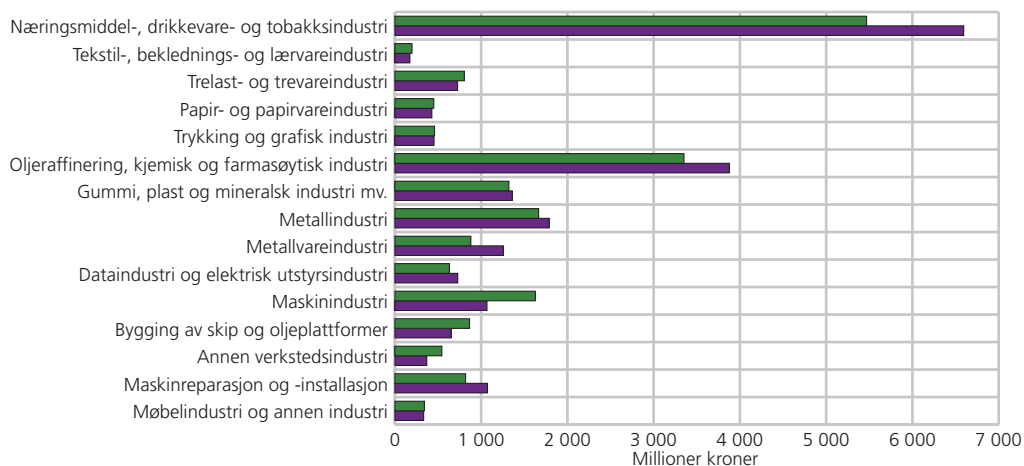
Som det fremkommer av figur 4.6 var det en investeringstopp i industrien i 2008 på snaut 33 milliarder kroner. Denne skyldtes i stor grad etableringen av flere store produksjonsanlegg knyttet til solcellerelatert industri, som er klassifisert som kjemisk industri. I kjølvannet av finanskrisen har investeringene i industrien totalt ligget på i snitt i underkant av 20 milliarder kroner.

Mye av grunnen til at investeringsnivået i industrien har klart å holde seg såpass stabilt de seneste årene er de økte investeringene i næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien. Sammenlignet med 2005 var investeringene i denne næringen i 2014 om lag 2,4 milliarder kroner høyere. Dette har langt på vei veid opp for den

negative investeringsutviklingen innenfor oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og papir- og papirvareindustrien. Investeringene i disse to næringene var i 2014 henholdsvis om lag 1,2 milliarder og 320 millioner kroner lavere enn i 2005.

Når det gjelder anslag gjort for industriinvesteringene i 2015 er anslaget i maiundersøkelsen 2015 om lag 1 prosent lavere enn tilsvarende anslag for 2014. Et lavere investeringsnivå innenfor næringene næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri, maskinindustri, samt maskinreparasjon og -installasjon er hovedårsaken til nedgangen. Ferdigstillelse av flere store prosjekter forklarer nedgangen i næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien, mens fallet i maskinindustri og maskinreparasjon og -installasjon kan knyttes til dårligere fremtidsutsikter for olje- og gasssektoren. Nedgangen i industriinvesteringene blir derimot dempet av høye investeringer innenfor eksportrettede næringer som oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, samt metallindustrien. Veksten innenfor disse næringene er blant annet knyttet til kapasitetsutvidelse og modernisering, og prosjekter som vil gå over flere år.

Figur 4.7. **Investeringer i industrien. 2013 og 2014**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5. Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien¹

Historisk sett har Norge hatt store regionale forskjeller når det gjelder industriproduksjon. Norsk industri har tradisjonelt sett blitt bygget ut i nærhet av sjø og havner, blant annet på grunn av enklere markeds-tilgang for underleveranser og ferdige produkter. På grunn av dette finner vi mye industriproduksjon i Sør-Norge, særlig langs kysten på Østlandet og Vestlandet, og lenger nord (NOU 2004: 2).

I dette avsnittet vil det bli presentert fylkesvise nøkkeltall for de ulike næringene innenfor industrien. Fylke er naturlig å bruke som regionenhet, da fylker svært ofte er forskjellige med tanke på utvikling og næringsstruktur.

Verdiskaping

I 2013 økte verdiskapingen, målt i bearbeidingsverdi til faktorpriser, i 14 av 19 fylker sammenlignet med 2012, mens den sank i 2 fylker. 3 fylker – Møre og Romsdal, Finnmark og Østfold – hadde mer eller mindre uendret verdiskaping i 2013 sammenlignet med 2012. Troms hadde høyest prosentvis økning i verdiskaping fra 2012 til 2013 med 24 prosent. Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien stod for så og si all oppgangen i fylket. Næringen er for

Bearbeidingsverdi til faktorpriser: Bearbeidingsverdi til markedspriser tillagt tilskudd fra staten og med fradrag for avgifter, med unntak av merverdiavgift, investeringsavgift og arbeidsgiveravgift.

øvrig den desidert største industrinæringen i Troms og utgjør over halvparten av fylkets totale verdiskaping i industrien.

Rogaland var fylket med høyest verdiskaping i 2013, om lag 22,8 milliarder kroner. De registrerte en oppgang fra i overkant av 22, 1 milliarder kroner i 2012 - opp 3 prosent. De to næringene som hadde høyest prosentvis økning i verdiskaping i Rogaland var dataindustri og elektrisk utstyrsindustri og gummi, plast og mineralsk industri mv. De hadde en økning i verdiskaping på henholdsvis 17 og 14 prosent. Til tross for at verdiskapingen til dataindustri og elektrisk utstyrsindustri kun utgjør om lag 6 prosent av total verdiskaping for industrien i Rogaland i 2013, har de økt verdiskapingen sin med 117 prosent i perioden 2005-2013. Dette er høyest av alle industrinæringer i Rogaland i samme tidsperiode.

Hordaland hadde nest høyest verdiskaping i 2013, med 21,6 milliarder kroner. Også her hadde dataindustri og elektrisk utstyrsindustri den høyeste prosentvise oppgangen i forhold til 2012, med en økning i

¹ I motsetning til tidligere presenterte tall er de nyeste tallene her fra 2013.

Tabell 5.1. **Verdiskaping i alle fylkene. 2005-2013**

	2005	...	2012	2013	2012-2013	2005-2013
	Millioner kroner			Prosentvis endring		
Akershus	9 730	...	10 973	12 976	18	33
Aust-Agder	3 127	...	3 145	3 411	8	9
Buskerud	10 061	...	14 972	15 783	5	57
Finnmark Finnmarku	795	...	1 217	1 232	1	55
Hedmark	4 813	...	4 569	4 842	6	1
Hordaland	23 051	...	22 345	21 616	-3	-6
Møre og Romsdal	13 901	...	18 685	18 465	-1	33
Nordland	6 035	...	6 973	7 147	2	18
Nord-Trøndelag	3 089	...	4 022	4 285	7	39
Oppland	4 645	...	4 896	5 213	6	12
Oslo	12 743	...	12 619	13 535	7	6
Rogaland	18 660	...	22 137	22 789	3	22
Sogn og Fjordane	4 573	...	4 722	5 255	11	15
Sør-Trøndelag	6 200	...	9 232	9 827	6	58
Telemark	6 375	...	6 980	8 031	15	26
Troms Romsa	1 905	...	2 079	2 576	24	35
Vest-Agder	7 039	...	14 276	13 908	-3	98
Vestfold	9 620	...	12 582	13 011	3	35
Østfold	11 431	...	11 321	11 381	1	0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

verdiskaping på 28 prosent. Den høye oppgangen skyldes nok i stor grad forholdsvis lav aktivitet i 2012, da verdiskapingen var på om lag 1,1 milliarder kroner. De 4 siste årene har gjennomsnittlig verdiskaping i denne næringen vært på i overkant av 1,3 milliarder kroner.

Det er ingen overraskelse at Rogaland og Hordaland troner øverst på listen over fylkene med høyest verdiskaping. Disse to fylkene har tradisjonelt sett høy aktivitet i industrien, mye på grunn av såkalte leverandørindustri-næringer som leverer varer og tjenester til oljenæringen. Dette gjelder særlig næringer som maskinindustrien, bygging av skip og oljeplattformer og de som arbeider med maskinreparasjon og -installasjon. Verdiskapingen i disse tre næringene utgjør henholdsvis 45 og 50 prosent av total verdiskaping i Rogaland og Hordaland i 2013.

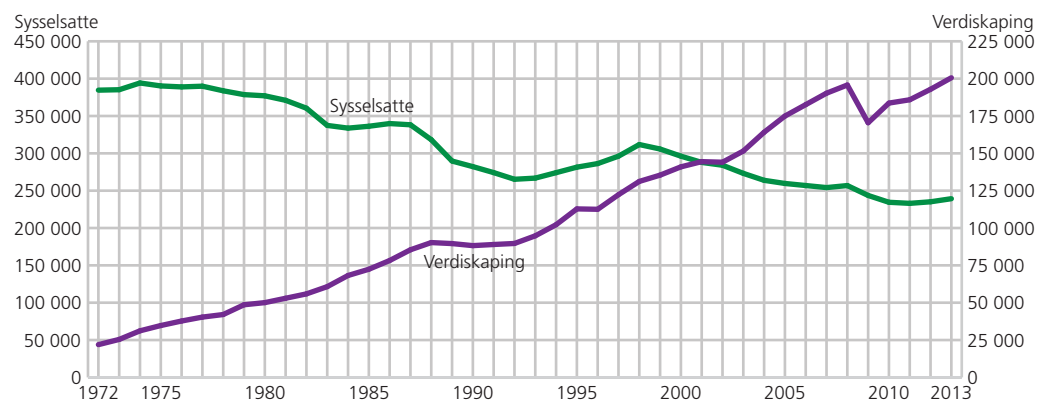
Det var kun Vest-Agder og Hordaland som hadde en negativ utvikling i verdiskaping i 2013. I Vest-Agder falt verdiskapingen med

3 prosent og det var særlig en nedgang i metallindustrien og oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri som bidro til den totale nedgangen i industrien. Siden i fjor har verdiskapingen innenfor disse næringene falt med henholdsvis 25 og 34 prosent. Hordaland har et høyt nivå på verdiskapingen, men fra 2012 til 2013 falt verdiskapingen i industrien totalt med 3 prosent. Mesteparten av nedgangen må tilskrives næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien og oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri.

Sysselsetting

I løpet av perioden fra 1972-2013 ble sysselsettingen i industri og bergverksdrift redusert med så mye som 38 prosent. Mesteparten av nedgangen fant sted i områdene rundt Oslofjorden, nærmere bestemt Oslo, Vestfold, Buskerud og Østfold. Særlig i Oslo har mange industribedrifter blitt lagt ned over tid, samtidig som tidligere industriområder har blitt tatt over av annen næringsvirksomhet (Skoglund 2008: 79). Verdiskapingen har imidlertid økt kraftig i

Figur 5.1. Sysselsetting og verdiskaping i industri og bergverksdrift. 1972-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den samme perioden, med om lag 179 milliarder kroner.² Høyere utdannet arbeidskraft, økt innsats av kapital og nye og mer effektive kommunikasjonsformer, som for eksempel anvendelsen av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), har vært viktige faktorer for utviklingen i denne perioden (Skoglund 2008: 78).

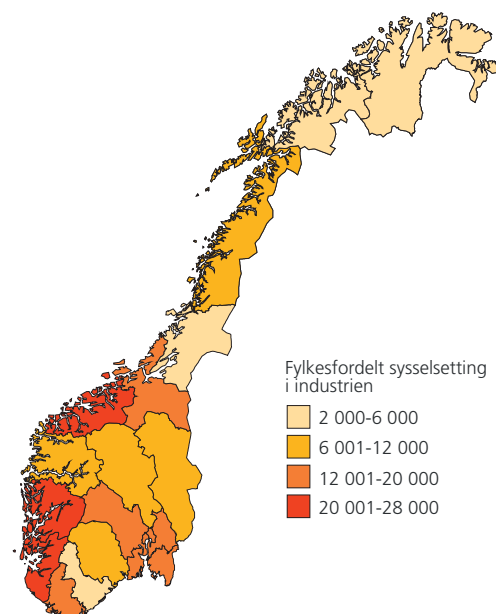
I likhet med i 2012 var Rogaland og Hordaland i 2013 de fylkene med høyest sysselsetting med henholdsvis 27 600 og 26 800 sysselsatte i industrien. Rogaland har lenge befunnet seg på sysselsettingstoppen, mye på grunn av at bygging av oljeinstallasjoner flere steder har tatt over for byggingen av skip. Fylkene langs vestkysten av Norge har historisk sett hatt en betydelig geografisk fordel siden oppstarten av olje- og gassvirksomheten, spesielt for produsenter av store og lite mobile produksjonsplattformer for oljebransjen (Skoglund 2008: 81).

² Merk at sammenligning med tall tilbake til 1972 ikke er helt uproblematisk, da det har forekommet flere brudd i tidsserien, blant annet som følge av endret næringsgruppering. Dette betyr blant annet at virksomheter som før ble regnet som industri ikke lenger er klassifisert som industri. Dette har mest sannsynlig liten betydning for den generelle trenden som fremkommer av figuren.

Fra 2012 til 2013 ble det registrert en økning i sysselsettingen i kun 7 av 19 fylker. Høyest var økningen i Rogaland, der sysselsettingen økte med 6 prosent til om lag 27 600 sysselsatte. Som nevnt er Rogaland det fylket med høyest industrisysselsetting i Norge, og det var særlig næringene som leverer varer og tjenester til petroleumssektoren som bidro til sysselsettingsveksten i 2013. Næringen bygging av skip og oljeplattformer hadde en sysselsettingsvekst på 10 prosent fra 2012, og var med det den største industrinæringen i Rogaland i 2013, med i overkant av 5 100 sysselsatte. Maskinindustrien og maskinreparasjon og -installasjon hadde begge en sysselsettingsvekst på 12 prosent fra 2012. Akershus hadde også en sysselsettingsvekst på 6 prosent fra 2012 til 2013. Dette skyldes først og fremst at næringene maskinreparasjon og -installasjon og oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri mer eller mindre er tilbake på samme sysselsettingsnivå som i 2011, etter å ha opplevd et lite tilbakefall i 2012. Hordaland og Vest-Agder opplevde begge en sysselsettingsøkning på 5 prosent siden 2012. Vest-Agder er for øvrig det fylket med høyest verdiskaping per sysselsatt i industrien i 2013, med i overkant av 1 million kroner per sysselsatt. Til sammenlig-

ning har Finnmark lavest verdiskaping per sysselsatt med drøyt 560 000 kroner per sysselsatt.

Figur 5.2. **Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2013**

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartdata: Kartverket.

Tabell 5.2. **Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2005-2013**

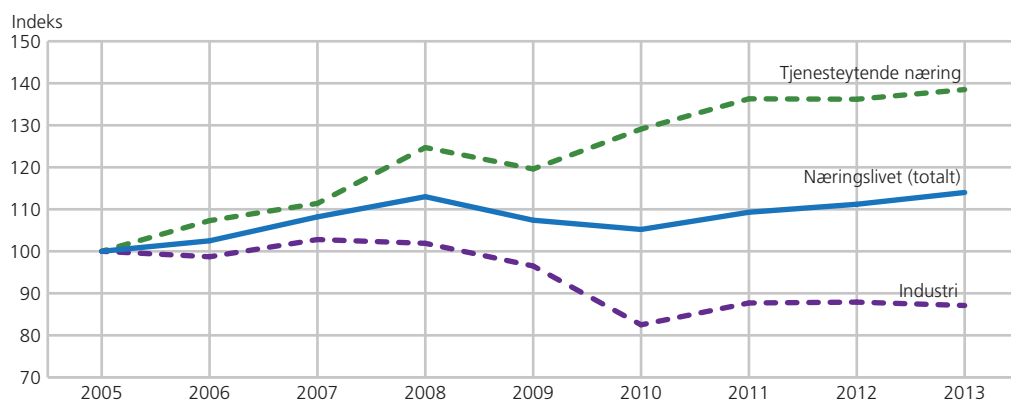
	2005	...	2012	2013	2012-2013	2005-2013
	Antall personer			Prosentvis endring		
Akershus	14 617	...	13 706	14 488	6	-1
Aust-Agder	5 758	...	5 191	5 227	1	-9
Buskerud	15 522	...	17 102	16 899	-1	9
Finnmark Finnmark	1 797	...	2 135	2 202	3	23
Hedmark	9 477	...	7 872	7 989	1	-16
Hordaland	25 035	...	25 417	26 804	5	7
Møre og Romsdal	20 558	...	21 257	21 763	2	6
Nordland	8 937	...	9 126	9 086	0	2
Nord-Trøndelag	6 243	...	5 956	5 920	-1	-5
Oppland	9 165	...	7 975	7 781	-2	-15
Oslo	15 469	...	15 056	14 998	0	-3
Rogaland	28 144	...	26 063	27 638	6	-2
Sogn og Fjordane	7 348	...	7 543	7 601	1	3
Sør-Trøndelag	11 734	...	12 398	12 882	4	10
Telemark	10 120	...	8 301	8 083	-3	-20
Troms Romsa	3 902	...	4 098	4 132	1	6
Vest-Agder	10 754	...	12 128	12 682	5	18
Vestfold	13 228	...	12 908	12 821	-1	-3
Østfold	18 047	...	15 561	15 044	-3	-17

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Telemark og Østfold var de to fylkene som registrerte høyest sysselsettingsnedgang i 2013 sammenlignet med 2012, en nedgang på 3 prosent. Disse to fylkene hadde også størst sysselsettingsnedgang i industrien fra 2011 til 2012, da også sammen med Akershus. I Telemark var det særlig en nedgang i oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri som bidro til den totale sysselsettingsnedgangen. I 2013 ble sysselsettingen redusert med drøyt 140 personer, og siden 2005 har sysselsettingen gått fra i overkant av 3 300 til om lag 1 600 sysselsatte i 2013. Til tross for nedgangen er den fremdeles fylkets største industrinæring målt i sysselsetting. I Østfold gikk også total sysselsetting ned med 3 prosent i 2013 sammenlignet med 2012. Dette tilsvarer i overkant av 500 personer. Det er særlig tre næringer som står for nedgangen: Metallvareindustrien, gummi, plast og mineralsk industri mv. og data-industri og elektrisk utstyrsindustri. Alle tre næringene reduserte sysselsettingen med over 100 personer hver i 2013.

6. Forskning og utviklingsaktivitet i norsk industri¹

Figur 6.1. FoU-aktivitet i industri og tjenesteytende næringer. 2005-2013 (2005=100). Faste priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I dette avsnittet vil det kort presenteres hvordan det står til med forskning og utviklingsaktiviteten (FoU) i norsk næringsliv, med hovedvekt på norsk industri. FoU-aktivitet kan måles på flere måter, men her vil det fokuseres på hvor mange kroner som brukes på egenutført FoU, både for industrien totalt og for de ulike industri-næringene.

I 2013 var totale FoU-kostnader i norsk næringsliv på 22,6 milliarder kroner. Fra 2005 og frem til 2008 var det en realvekst på 13 prosent, før finanskrisen forårsaket et kraftig fall som resulterte i en bunn-

notering i 2010. Etter dette har veksten tatt seg gradvis opp, og 2013 er det første året etter finanskrisen hvor FoU-aktiviteten er på et høyere nivå enn før finanskrisen.

Industrien stod for om lag 37 prosent av total FoU-aktivitet i næringslivet i 2013, noe som tilsvarer om lag 8,3 milliarder kroner. FoU-aktiviteten i de tjenesteytende næringene på sin side utgjorde i over-

Egenutført FoU (interne FoU-kostnader):
FoU utført av foretaket med eget personell. Kostnader til egenutført FoU omfatter lønns-kostnader, kostnader til innleid FoU-personell, andre driftskostnader og investeringer til FoU-virksomheten.

¹ Også her er de nyeste tallene fra 2013.

kant av halvparten av all FoU-aktivitet i næringslivet i 2013, om lag 11,5 milliarder kroner. Utvinning av råolje og naturgass stod for om lag 9 prosent av næringslivets totale FoU-kostnader, tilsvarende om lag 2 milliarder kroner. Et bilde som tydelig tegner seg når man ser på FoU-aktivitet fra 2005 og frem til 2013, er den ulike utviklingen i henholdsvis industrien og tjenesteytende næringer. Siden 2005 har tjenesteytende næringer opplevd en jevn realvekst frem til 2013, kun avbrutt av en mindre nedgang i 2009. FoU-aktiviteten i industrien på sin side viser et noe annet bilde. Frem til 2007 har industrien noe realvekst, men etterdønningene av finanskrisen påvirket FoU-aktiviteten i industrien. Tross et stabilt nivå de siste 3 årene har man aldri klart å komme seg opp på det nivået man lå på før krisen inntraff.

Hva med FoU-aktiviteten innad i de ulike industrinæringene?² Høyest FoU-aktivitet i 2013 hadde dataindustri og elektrisk utstyrsindustri, med i overkant av 2,1 milliarder kroner. FoU-aktiviteten i denne næringen har vært gjennomgående høy de seneste årene: Siden 2005 har kostnadene til egenutført FoU-virksomhet i snitt utgjort om lag 27 prosent av industriens totale FoU-kostnader. Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri og maskinindustrien på sin side brukte henholdsvis rundt 1,3 og 1,2 milliarder kroner på egenutført FoU i 2013. Maskinindustrien har siden 2005 hatt en betydelig vekst. I

2005 lå FoU-kostnadene på litt i overkant av 400 millioner kroner, mens de i 2013 ligger på det tredobbelte målt i løpende priser. Dette tilsvarer en realvekst på over 100 prosent. Bare siden 2012 har maskinindustrien hatt en realvekst på over 18 prosent. I næringen oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri har FoU-kostnadene ligget rett i underkant av 1,6 milliarder frem til 2011. Fra 2011 til 2013 ble FoU-kostnadene redusert fra 1,6 til 1,3 milliarder kroner. Siden 2005 har dermed realveksten i næringen gått ned med om lag 28 prosent for hele perioden som man ser av den stiplede blå linjen i figur 6.2.

FoU-aktivitet og produksjonsutvikling i industrien

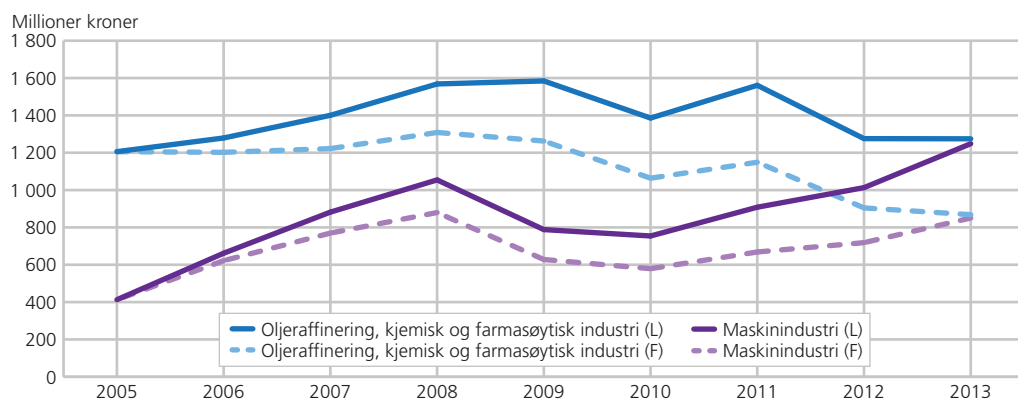
I tillegg til å studere utviklingen i FoU-aktivitet alene, er det interessant å se i hvilken grad variasjonen i FoU-aktivitet følger produksjonsutviklingen i industrien. En antakelse er at utgifter til FoU-aktivitet følger utviklingen i produksjonen: I nedgangstider reduserer man kostnader, også knyttet til FoU, mens man i tider med god inntjening setter av mer til FoU. En annen antakelse er at lav produksjonsaktivitet går sammen med høy FoU-aktivitet: I perioder med lav produksjon vil man f. eks. ønske å utvikle nye produkter, og man frigjør derfor ressurser til FoU-virksomhet. Hvilke av disse antakelsene som har mest for seg er et stort spørsmål og avhenger av en rekke ulike forhold, alt fra hvilken næringsplassering til hvilke markeder de ulike næringene opererer i. Det er derfor en krevende oppgave å gi et uttømmende bilde av sammenhengen mellom produksjonsutvikling og FoU-aktivitet, spesielt da tidsrommet for analysen er forholdsvis kort til å kunne si noe om en generell trend.

² Enkelte industrinæringer har relativt lav FoU-aktivitet sammenlignet med andre industrinæringer. For denne analysens formål kommenteres derfor kun næringer som bruker mer enn 500 millioner kroner på egenutført FoU i 2013. Mer presist gjelder dette næringene næringsmiddel-, drikkevarer- og tobakksindustrien, oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri, metallvarerindustrien, dataindustri og elektrisk utstyrsindustri og maskinindustrien. Til sammen utgjør disse næringenes FoU-aktivitet 76 prosent av industriens totale FoU-aktivitet.

Det generelle bildet for industrien samlet er at FoU-utviklingen i grove trekk følger produksjonsutviklingen: Produksjonen i industrien falt fra 2008 til 2009, men har siden 2009 hatt en tiltakende vekst. FoU-

kostnadene på sin side nådde sitt laveste nivå i 2010 før det tok seg opp i 2011. Veksten fortsatte noe frem til 2012 før det i 2013 fikk en liten tilbakegang.

Figur 6.2. FoU-aktivitet i oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og maskinindustri. 2005-2013. Løpende (L) og faste (F) priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.3. FoU-kostnader og produksjon i industrien. 2005-2013 (2005=100). Faste priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Berg, Lars Petter og Nils Arne Rye Krøtø (2015). «Matvarer – en stor og viktig norsk industri», *Samfunnsspeilet* 1, 2015, Statistisk sentralbyrå, 1-8.

Jordfald, Bård og Mona Bråten (2014): Bærekraftige muligheter og løsninger for avistrykkeriene. Fafo-notat 2014/02, Fafo. <http://www.fafo.no/pub/rapp/10189/10189.pdf>

Danmarks statistik (2014): *Industriens udvikling 2000–2013*. <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/19571/indudv.pdf>

Lööv, Daniel (2014): *Statistik över ordre-ingång ger bild av krisen*, Statistiska Centralbyrån (SCB), 2014 (49). <http://scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Statistik-over-orderingang-ger-bild-av-krisen/>

NOU (2004: 2): *Effekter og effektivitet – Effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktpolitiske mål*, Kommunal- og regionaldepartementet. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/nouer/2004/nou-2004-2.html?id=383676>

Skoglund, Tor (2008): «Industriysselssettingen på topp i 1974» i *Fra håndkraft til høyteknologi – norsk industri siden 1829*, Statistiske analyser 100, Statistisk sentralbyrå, 73-84.

Statistisk sentralbyrå (2014): Økonomisk utsyn over året 2013, *Økonomiske analyser*, 1/2014.

Statistiska centralbyrån (2015): *Ökad industriproduktion*. <http://scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Naringsverksamhet/Industriproduktions-utveckling/Industriproduktionsindex-IPI/11307/11314/Behallare-for-Press/391640/>

St. meld. nr. 39 (2014): *Mangfold av vin-nere – Næringspolitikken mot 2020*, Nærings- og handelsdepartementet. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/dok/regpubl/stmeld/2013-2014/meld-st-39-20132014.html?id=729296>

Figur- og tabellregister

Figurregister

1. Produksjon i norsk industri

1.1. Produksjonsindeks for industrien. 2005-2014 (2005=100)	10
1.2. Prosentvis endring i produksjonsindeksen. 2013-2014	11

2. Produksjonen i de ulike næringene hver for seg

2.1. produksjonsutvikling innenfor de ulike varekategoriene. Januar 2005-desember 2014 (2005=100)	13
2.2. Vekter i prosent av industrien. 2014	14
2.3. Produksjon av investeringsvarer. 2005-2014 (2005=100)	15
2.4. Produksjonsindeks for papir- og papirvareindustrien. 2005-2014. Større nedleggelser innenfor papir- og papirvareindustrien er vist i figuren	17
2.5. Produksjon av innsatsvarer. 2005-2014 (2005=100)	19
2.6. Produksjon av konsumvarer. 2005-2014 (2005=100)	20
2.7. Produksjon av blandede varettyper. 2005-2014 (2005=100)	22

3. Produksjon i norsk industri, euroområdet og Skandinavia

3.1. Industriproduksjon i Norge og euroområdet. Januar 2005-desember 2014. Sesongjusterte tall (2005=100)	23
3.2. Industriproduksjon i Norge, Sverige og Danmark. 2005-2014. Sesongjusterte tall (2005=100)	25

4. Andre indikatorer

4.1. Omsetning i industrien på hjemmemarked, eksportmarked og totalt. 2013-2014	28
4.2. Omsetning i industrien på hjemmemarked og eksportmarked. 2005-2014	28
4.3. Omsetning i de ulike næringene. Prosentvis endring. 2013-2014	29
4.4. Sysselsetting i industri, olje- og gassektoren og totalt for industri og olje- og gassektoren. 1970-2014	30
4.5. Sysselsetting i industrien fordelt på næring. Prosentvis endring. 2013-2014	30
4.6. Investeringer i industri totalt, næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien og oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri. 2005-2014	31
4.7. Investeringer i industrien. 2013 og 2014	32

5. Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien

5.1. Sysselsetting og verdiskaping i industri og bergverksdrift. 1972-2013	35
5.2. Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2013	36

6. Forskning og utviklingsaktivitet i norsk industri

6.1. FoU-aktivitet i industri og tjenesteytende næringer. 2005-2013 (2005=100). Faste priser	37
6.2. FoU-aktivitet i oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri og maskinindustri. 2005-2013. Løpende (L) og faste (F) priser	39
6.3. FoU-kostnader og produksjon i industrien. 2005-2013 (2005=100). Faste priser	39

Tabellregister

1. Produksjon i norsk industri

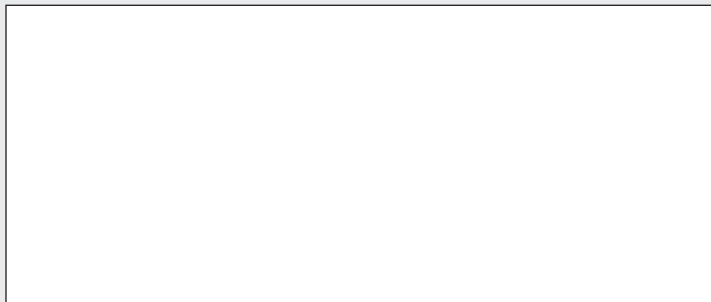
1.1. Oversikt over utviklingen i industrien. 2014	9
---	---

4. Andre indikatorer

4.1. Sysselsetting i industrien fordelt på næringer. 2005-2014	31
--	----

5. Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien

5.1. Verdiskaping i alle fylkene. 2005-2013	34
5.2. Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2005-2013	36

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-225 Kongsvinger

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9180-7 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-9181-4 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway